

Uloga revizora
u poslovanju

REVIZORI SU VAŽNI, A ZAŠTO

3

Uloga revizije u poslovanju
Revizori su važni, a zašto?

4

Razumevanje revizije finansijskih izveštaja
Temelj poverenja u finansijski sistem

14

Zaštita od sajber kriminala: novi trendovi i mogući odgovori
Mislite da to ne može da se dogodi vama?

19

Standardi upravljanja informacionim sistemima i regulatorni okvir u Srbiji i svetu
Ključ uspeha u upravljanju digitalnim rizicima

Izdaje: Novinsko izdavačko preduzeće BIF Press d.o.o. 11 000 Beograd,

Čika Ljubina 6/II ; **Telefoni:** (011) 262 28 15; tel/fax: 218 70 96;

Urednik priloga: Zorica Žarković, **Urednik fotografije:** Marija Dukić,

Prepress: studiotrid.net; **Štampa:** "Rotografika", Subotica;

e-mail: office@bif.rs; marketing@bif.rs; pretplata@bif.rs www.bif.rs

Revizori su važni, a zašto?

Pored toga što je nezavisno stručno lice koje svojim izveštajem povećava kredibilitet informacija sadržanih u finansijskim izveštajima, revizor poseduje znanja i veštine koje mogu da pomognu kompanijama i u rešavanju kriznih situacija, da unaprede svoje poslovanje, kao i kvalitet finansijskog izveštavanja, obelodanjivanja i praćenja računovodstvenih standarda i propisa.

Piše: Biljana Bogovac

Zašto je revizor važan? Pre svega, treba odgovoriti na niz pitanja kao što su: kome su namenjeni finansijski izveštaji, odnosno ko su njihovi korisnici? Da li u našem društvu i poslovnom svetu postoji "kultura" korišćenja finansijskih izveštaja? Ko traži da pogleda finansijske izveštaje i u koju svrhu?

Dugi niz godina finansijski izveštaji pripremani su i stavljeni na uvid nadležnim organima isključivo u statističke svrhe. Imajući u vidu tadašnje poslovno okruženje, pomenuta praksa je imala smisla. Sve je bilo u vlasništvu države i jedino je država bila zainteresovana da stekne uvid u to da li su poslovi društva obavljeni u skladu sa planiranim ciljevima. Rezultati poslovanja bili su unapred poznati i na njih нико nije mogao da utiče, osim onih koji su bili zaduženi za određivanje resursa u proizvodnji količine "krajnjeg proizvoda" koji je već imao kupca.

U tržišnoj ekonomiji uslovi su značajno drugačiji. Društva i pojedinci posluju prema pravilima koja nisu vidljiva i unapred poznata. Društva su izložena rizicima, te stoga moraju da procenjuju rizike i njima upravljaju. U procesu odlučivanja, društva se često rukovode informacijama iz prošlosti koje treba da im ukažu na to šta se ranije dešavalo, odnosno šta eventualno mogu da očekuju kao posledicu određenih odluka. Deo tih informacija sadržan je u finansijskim izveštajima.

Vlasništvo i način upravljanja su se takođe promenili, odnosno razdvojili tako da danas vlasnici imaju potrebu da vrše kontrolu nad svojim sredstvima i ulaganjima i prate rezultate poslovanja koje ostvaruje

rukovodstvo. Finansijski izveštaji koje priprema rukovodstvo su deo procesa praćenja i kontrole rezultata poslovanja društva.

Osim pomenutog, promenili su se i načini finansiranja. Banke, individualni i institucionalni investitori žele da osiguraju svoje plasmane, tako da prilikom procene rizika kod ulaganja traže od klijenata/partnera finansijske izveštaje.

Ako smo saglasni sa time da su finansijski izveštaji važni, kao i da postoje korisnici koji u finansijskim izveštajima traže pravovremene, pouzdane, kompletne i tačne podatke, onda su jasne uloga i važnost revizora. Revizor je nezavisno stručno lice koje svojim izveštajem o izvršenoj reviziji finansijskih izveštaja povećava kredibilitet informacija sadržanih u finansijskim izveštajima.

Osim kada je reč o potrebama vlasnika i ispunjavanju zakonske

obaveze, revizor se obično "poziva" i "proziva" da dà mišljenje u kriznoj situaciji. Na primer, ukoliko postoji problem na relaciji rukovodstvo-vlasnik ili je, pak, "zapelo" kod finansiranja. Dakle, revizor jeste važan!

Osim pomenutog, treba naglasiti i to da revizor može da pruži mnogo više od samog revizorskog mišljenja. Revizor poseduje znanja i veštine koje mogu da pomognu rukovodstvu da unapredi poslovanje, organizaciju i sistem internih kontrola u društvu. Revizor može da ima i savetodavnu ulogu kada je reč o kvalitetu finansijskog izveštavanja, obelodanjivanju i praćenju računovodstvenih standarda i propisa.

Da bi sva znanja i veštine revizora bili adekvatno primenjeni i iskorišćeni, potrebno je imati svest o tome šta sve revizor zna i ume, i revizoru i reviziji pristupiti na pravi način.

Temelj poverenja u finansijski sistem

Od početka primene revizije, potreba za obavljanjem revizije finansijskih izveštaja društava od strane nezavisnog spoljnog revizora predstavljala je kamen temeljac za izgradnju poverenja u finansijski sistem. S obzirom na takav značaj, ali i nedoumice i pitanja vezana za reviziju finansijskih izveštaja, cilj ovog teksta je da pruži korisne informacije o tome šta je revizija finansijskih izveštaja i koja je uloga revizora.

Revizija finansijskih izveštaja predstavlja ocenu predmeta revizije radi izražavanja mišljenja o tome da li je predmet revizije realno i objektivno prikazan u finansijskim izveštajima. Postoje različite vrste revizije koje se obavljaju u zavisnosti od predmeta revizije, primera radi:

- revizija finansijskih izveštaja
- revizija sistema internih kontrola nad finansijskim izveštavanjem
- revizija usklađenosti

Ovaj tekst bavi se isključivo revizijom finansijskih izveštaja koja se vrši u cilju izražavanja mišljenja nezavisnog revizora o finansijskim izveštajima društva.

Društva pripremaju finansijske izveštaje u skladu sa okvirom opšteprihvaćenih računovodstvenih principa (GAAP) koji se primenjuju u dатој земљи, познатим као računovodstveni standardi односно standardi finansijskog izveštavanja. Nezavisni revizori vrše procenu da li su podaci u finansijskim izveštajima prikazani realno i objektivno i u tu svrhu koriste okvir opšteprihvaćenih standarda revizije (GAAS), познатији као standardi revizije, у коме су sadržani zahtevi i smernice u pogledu načina sprovodenja revizije.

Ovaj tekst bavi se првенstveno revizijom finansijskih izveštaja javnih društava чије се хартије од вредности kotiraju на берзи, што је онда шта највећи број људи помисли када се помене поjam revizije. У овом тексту видљило се рачуна о томе да сва наведена објашњења буду примењива на већину javnih društava, с тиме што се заhtevi zakonske regulative и пракса razlikuju od земље до земље. Описи наведени у овом тексту заснивају се у најширем смислу на већој форми и обиму revizije о чијој се будућности trenutno raspravlja у свету и која је подлоžна промени.

SVRHA REVIZIJE FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Društva pripremaju finansijske izveštaje у којима су sadržane информације о finansijskom stanju и rezultatima poslovanja društva. Veliki broj zainteresovanih strana (npr. investitora) користи поменуте информације prilikom donošenja važnih ekonomskih odluka. Uglavnom je reč о vlasnicima, akcionarima društava који se ne баве управљањем društвом. Shodno томе, revizija finansijskih izveštaja od strane nezavisnog revizora pruža vlasnicima društava (као и njihovim zainteresovanim stranama tj. bankama, dobavljačима и klijentima) уveravanje да finansijski izveštaji у свим материјално значајним аспектима приказују realno и objektivno finansijsko stanje društva и njegove rezultate poslovanja.

У циљу повећања степена poverenja које корисници имају у finansijske izveštaje angažuju se spoljni stručnjaci (revizori), radi obavljanja revizije finansijskih izveštaja i podataka obelodanjenih od strane rukovodstva, као и radi iskazivanja stručног mišljenja о tome da li finansijski izveštaji у свим материјално значајним аспектима приказују realno и objektivno rezultate poslovanja društva у одређеном периоду (bilans uspeha) и njegov finansijski položaj на одређени dan (bilans stanja) у складу са важеćим GAAP. У великим броју slučajева zakonska regulativa заhteva angažovanje spoljnog revizora.

ZNAČAJ REVIZIJE

Revizore, по правилу, postavljaju акционари društva којима revizori pod nose izveštaj direktno односно преко odbora за reviziju (или njegovog ekvivalenta), као и други органи управљања.

Finansijski izveštaji velikog броја društava, posebно javnih, доступни су јавности. Finansijske izveštaje velikih javnih društava могу користити и друге стране, и то у различите svrhe (видети grafikon). Осим акционара, zainteresovane

strane mogu biti i potencijalni investitori koji razmatraju mogućnost kupovine akcija društva, kao i dobavljači, odnosno zajmodavci koji razmatraju mogućnost saradnje sa društvom. Striktni proces revizije, gotovo bez izuzetka, može da pruži uvid u oblasti u kojima uprava može da poboljša sisteme kontrola i procese. U određenim okolnostima od revizora se može zahtevati da upravi društva i nadležnim licima saopšti nedostatke u pogledu sistema kontrole. Takođe komunikacijom društvu se obezbeđuje dodatna vrednost i unapređuje kvalitet poslovnih procesa.

JAVNA VS. PRIVATNA DRUŠTVA

Finansijske izveštaje pripremaju društva svih veličina, s time što je broj strana zainteresovanih za finansijske izveštaje velikih javnih, kao i privatnih društava mnogo veći jer je veći broj pojedinaca, društava i organizacija sa kojima ona sarađuju odnosno koja su pod njihovim direktnim uticajem. Finansijski izveštaji javnih društava su, po pravilu, dostupni većem broju korisnika. Većina zemalja ima dodatne zahteve u pogledu sastavljanja finansijskih izveštaja kojima podležu javna društva. Revizija finansijskih izveštaja velikih javnih društava je, po pravilu, složenija i nju koristi veoma veliki broj učesnika na tržištu.

REVIZORSKO OKRUŽENJE

Promene ekonomskih uslova i zakonske regulative značajno se odražavaju na poslovanje društva i njegovo finansijsko izveštavanje, dok promene u poslovanju, privredi i zakonskoj regulativi povećavaju stepen rizika kome je društvo izloženo, te zahtevaju odgovarajući odgovor od strane društva i odgovarajuću obelodanjivanja u finansijskim izveštajima. Osim toga, pomenute promene se odražavaju i na način izvođenja revizije, budući da

angažovanje revizora zahteva slojevit pristup u rešavanju problema povećanog rizika od materijalno značajnih pogrešnih prikazivanja u finansijskim izveštajima.

U današnjem okruženju, revizori su dužni da uzmu u obzir različite razvojne faktore koji bi mogli dovesti do dodatnih problema (videti tabelu). Kada društvo u svom sastavu ima veći broj entiteta javljaju se dodatni problemi koje treba rešiti. Situacija se dodatno komplikuje kada društvo posluje u različitim zemljama i suočeno je sa različitom zakonskom regulativom (videti odeljak o reviziji FI društava unutar grupe koja se nalaze u različitim zemljama).

Prilikom obavljanja revizije revizori koriste relevantne GAAS u kojima su sadržani konkretni zahtevi i smernice u pogledu obavljanja revizije. Standarde revizije prieđaju domaće odnosno međunarodne organizacije, kao što je Odbor za međunarodne standarde u oblasti poslova revizije i uveravanja (IAASB), a usvajaju ih domaća regulatorna tela.

IZVEŠTAVANJE MIŠLJENJE REVIZORA

Rukovodstvo društva je odgovorno za sastavljanje finansijskih izveštaja. Revizor je odgovoran za izražavanje mišljenja u kome navodi da je dobijeno razumno uveravanje da finansijski izveštaji kao celina ne sadrže materijalno značajno pogrešno prikazivanje nastalo usled pronestre ili greške, te da su prikazani realno i objektivno u skladu sa relevantnim računovodstvenim standardima (npr. Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja).

Nezavisni prieđivači standarda u oblasti revizije finansijskih izveštaja daju jasne okvire kojima su

obuhvaćeni propisi i smernice u pogledu načina na koji treba vršiti reviziju, kao i u pogledu stepena uveravanja koji treba pribaviti. Odgovornost revizora je da reviziju planira i vrši na način da budu zadovoljeni važeći standardi revizije i da bude pribavljeno dovoljno adekvatnih dokaza kojima se potkrepljuje mišljenje revizora. Međutim, pojam "dovoljno adekvatnih dokaza" stvar je profesionalnog prosuđivanja. Revizor uzima u obzir brojne faktore prilikom utvrđivanja da li finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajna pogrešna prikazivanja, kao i prilikom ocene svih identifikovanih pogrešnih prikazivanja. Pomenuti faktori zahtevaju profesionalno prosuđivanje od strane revizora koji koristi svoje znanje i iskustvo kako bi na osnovu prikupljenih dokaza formirao stav o finansijskim izveštajima društva posmatranim u celini.

Mišljenje revizora iskazuje se kao poseban stav u okviru revizorskog izveštaja. Revizor izdaje "čisto" mišljenje onda kada je njegov zaključak da finansijski izveštaji društva ne sadrže materijalno značajno pogrešno prikazivanje.

MODIFIKOVANO MIŠLJENJE REVIZORA

Mišljenje revizora za koje se ne smatra da je "čisto" jeste modifikovano mišljenje. Revizori izdaju modifikovano mišljenje ukoliko nisu saglasni sa rukovodstvom društva u pogledu finansijskih izveštaja. U praksi ovo možda nije uobičajen slučaj, budući da su društva pre spremna da izvrše neophodne izmene i dopune finansijskih izveštaja i obelodanjivanja nego da od revizora dobiju modifikovano mišljenje. Osim toga, revizori izdaju modifikovano mišljenje ako nisu bili u mogućnosti da sprovedu sve procedure koje smatraju neophodnim, odnosno ako nisu bili u mogućnosti da prikupe sve potrebne dokaze.

Revizori mogu da modifikuju revizorski izveštaj bez modifikovanja mišljenja revizora, i to dodavanjem stavova kojima se skreće pažnja korisnika na određena značajna pitanja. Primera radi, ukoliko revizori smatraju da postoje određeni aspekti finansijskih izveštaja kod kojih postoji visok stepen neizvesnosti, čak i kada su u potpunosti obelodanjeni, revizori tada mogu da pribegnu skretanju pažnje, odnosno njihovom naglašavanju u revizorskem izveštaju. U takvoj situaciji koristi se stav "Skretanje pažnje" (tj. stav kojim se skreće pažnja na bitan momenat).

PREPOSTAVKA ZA NASTAVAK POSLOVANJA DRUŠTVA

Prepostavka za nastavak poslovanja društva podrazumeva da će društvo nastaviti poslovanje u doglednoj budućnosti. Finansijski izveštaji društva pripremaju se u skladu sa konceptom nastavka poslovanja, osim ukoliko rukovodstvo nema namjeru da pokrene proces likvidacije društva odnosno prestane sa poslovanjem ili, pak, nema drugu alternativu osim pomenute. Kada se prepostavka za nastavak poslovanja adekvatno primenjuje, društvo iskazuje sredstva i obaveze na osnovu prepostavke da će ono biti u mogućnosti da

ostvaruje sredstva, odnosno izmiruje obaveze u redovnom toku poslovanja.

Ukoliko rukovodstvo smatra da društvo neće nastaviti poslovanje u doglednoj budućnosti, finansijski izveštaji se pripremaju u skladu sa konceptom "likvidacije" društva - drugim rečima vrednost sredstava mora da odrazi vrednost koja će biti ostvarena prilikom eventualne prinudne prodaje sredstava, a koja će verovatno biti značajno niža dok će vrednost obaveza biti značajno viša.

Adekvatna upotreba prepostavke za nastavak poslovanja društva je od ključnog značaja za definisanje vrednosti po kojoj će sredstva i obaveze biti iskazani u bilansu stanja društva. Stoga, koncept nastavka poslovanja predstavlja osnov za sastavljanje finansijskih izveštaja. On nije garancija solventnosti društva.

Da bi utvrdilo adekvatnost primene prepostavke za nastavak poslovanja, rukovodstvo je dužno da uzme u obzir perspektivu društva, i to u svetu onoga što može da doneše dogledna budućnost. Pomenuto zahteva značajno prosuđivanje, jer nijedna izjava u pogledu budućnosti nije zagarantovana.

Rukovodstvo društva je dužno da izvrši prosuđivanje u pogledu koncepta nastavka poslovanja. Revizor je dužan da razmotri da li postoje bilo kakve materijalno značajne neizvesnosti koje utiču na ocenu rukovodstva, kao i da li je prosuđivanje rukovodstva adekvatno. Pomenuta prosuđivanja mogu da se vrše samo na osnovu trenutno dostupnih činjenica, a činjenice i okolnosti se u savremenom poslovnom i ekonomskom okruženju brzo menjaju. Ono što danas može predstavljati razumnu prepostavku, posebno u okruženju koje se brzo menja, nešto kasnije to možda neće biti.

Najčešći vid takve neizvesnosti odnosi se na potrebu za dodatnim finansijskim sredstvima, radi daljeg razvoja poslovanja i finansiranja obrtnog kapitala društva. Primera radi, rukovodstvo može biti uvereno da će dodatna finansijska sredstva biti pribavljena radi zadovoljenja pomenute potrebe, međutim, ukoliko ne postoji čvrst dogovor sa potencijalnim finansijerima, po prirodi stvari postoji neizvesnost u pogledu toga da li će sredstva biti pribavljena.

Ukoliko revizori smatraju da postoje bilo kakve materijalne neizvesnosti, čak i kada su jasno obelodanjene u finansijskim izveštajima, revizori su dužni da u revizorski izveštaj uključe stav o skretanju pažnje. Ukoliko se revizori ne slažu sa ocenom rukovodstva da finansijski izveštaji treba da budu sastavljeni u skladu sa konceptom nastavka poslovanja, odnosno ukoliko nije izvršeno adekvatno obelodanjivanje materijalno značajne neizvesnosti, revizor izražava modifikovano mišljenje.

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

Godišnji izveštaj društva po pravilu sadrži revidovane finansijske izveštaje i napomene uz finansijske izveštaje društva u kojima je sadržan tekstualni prikaz rezultata

poslovanja društva i njegove delatnosti. Obično se ne vrši revizija tekstualnog prikaza podataka u godišnjem izveštaju. Ipak, revizori čitaju tekstualni deo godišnjeg izveštaja, kako bi identifikovali eventualne materijalno značajne nedoslednosti u odnosu na podatke sadržane u revidovanim finansijskim izveštajima. U slučaju da revizori utvrde postojanje materijalno značajnih nedoslednosti u odnosu na podatke sadržane u revidovanim finansijskim izveštajima, revizori iste saopštavaju rukovodstvu i nadležnim licima u društvu.

Finansijski izveštaji, godišnji izveštaj i druga dokumentacija društva omogućavaju akcionarima da steknu razumevanje o ostvarenim rezultatima rukovodstva u toku prikazanih perioda.

OSTALI IZVEŠTAJI

U većini zemalja finansijski izveštaji predstavljaju samo deo finansijskih informacija koje javna društva pripremaju. Osim toga što svake godine objavljaju kompletan set finansijskih izveštaja, javna društva u toku godine izdaju i druge, manje detaljne finansijske informacije. U najvećem broju slučajeva revizori vrše pregled pomenutih finansijskih informacija, ali ne i njihovu reviziju. Umesto toga, revizori ispituju činjenice, primenjuju analitičke procedure i druge procedure pregleda i saopštavaju da li su naišli na bilo šta što bi ukazalo na to da finansijske informacije nisu pripremljene, u svim materijalno značajnim aspektima, u skladu sa relevantnim GAAP. Pregledom nisu obuhvaćene provere, niti druge procedure kojima se pribavljuju adekvatno potkrepljeni dokazi.

Pre objavljivanja revidovanih finansijskih izveštaja, javna društva često objavljaju preliminarne rezultate poslovanja za datu godinu. Preliminarni rezultati, najčešće, nisu revidovani jer izveštaj o izvršenoj reviziji finansijskih izveštaja u tom trenutku još uvek nije izdat. Međutim, društva po pravilu traže od revizora da pročitaju preliminarne izveštaje pre nego što budu objavljeni i da ih obaveste o svim materijalno značajnim nedoslednostima koje su im privukle pažnju.

PROCES REVIZIJE

PROFESIONALNO PROSUDIVANJE I SKEPTIČNOST

Prilikom obavljanja revizije, revizori uzimaju u obzir obavezne opšteprihvачene računovodstvene principe u kojima se detaljno navodi način računovodstvenog obuhvatanja i obelodanjivanja poslovnih promena, čak i onih najsloženijih. Međutim, mnogi problemi koji sejavljuju u toku revizije, posebno oni koji uključuju procenu vrednosti i pretpostavke u pogledu budućnosti, odnose se na (računovodstvene) procene prilikom kojih se od revizora zahtevaju profesionalno prosuđivanje i iskustvo.

Zapravo, za mnoge računovodstvene mere može se uvek proceniti da se temelje na nepotpunom znanju ili, pak, da zavise od budućih događaja. Primera radi, ukoliko bi društvo bilo u sudskom sporu, trebalo bi dati procenu

iznosa potrebnog za rešavanje spora ili, pak, ukoliko bi društvo imalo nameru da proda poslovni prostor u svom vlasništvu, trebalo bi dati procenu prodajne cene za taj objekat.

U pomenutim slučajevima, revizor može da utvrdi razuman raspon cena i razmotri da li visina iznosa procenjena od strane društva može da se uklopi u pomenuti raspon cena. Neizvesnosti koje utiču na ovakvo revizorsko prosuđivanje moraju biti obelodanjene, a - ukoliko bi njihov efekat mogao biti materijalno značajan - revizori mogu da uključe stav o skretanju pažnje u revizorski izveštaj.

To su oblasti u kojima revizori moraju da koriste svoje iskustvo i stručno znanje kako bi izrazili mišljenje o finansijskim izveštajima. Pojmovi „mišljenje“ i „realno i objektivno“ namerno su odabrani kako bi se pojasnilo da je u procesu donošenja mišljenja korišćeno revizorsko prosuđivanje. Njima se ističe činjenica da revizorski izveštaj ne predstavlja garanciju, već da odražava profesionalno prosuđivanje revizora na osnovu posla obavljenog u skladu sa utvrđenim standardima.

Standardi revizije takođe zahtevaju da revizori zadrže profesionalnu skeptičnost - tj. stav koji podrazumeva kontinuirano preispitivanje i kritičku procenu revizorskih dokaza. Da bi revizija bila kvalitetno izvršena potrebno je da revizor može da razmišљa na kritički način o uticaju ekonomskog okruženja na finansijske izveštaje društva, identificuje rizike od nastanka materijalno značajnog pogrešnog prikazivanja i obezbedi adekvatan odgovor na pomenute rizike, pribavi dovoljno adekvatnih revizorskih dokaza i izvrši njihovu procenu, kao i da njegovo profesionalno prosuđivanje bude zasnovano na valjanim podacima.

OGRANIČENJA REVIZIJE UZROKOVANA PO PRIRODI STVARI

Mišljenje revizora nije garancija određenog stanja stvari, već izjava utemeljena na profesionalnom prosuđivanju revizora. Revizor ne može biti apsolutno uveren u to da finansijski izveštaji društva ne sadrže materijalno značajno pogrešno prikazivanje, jer postoje ograničenja revizije koja su uzrokovana po prirodi stvari. Pomenuta ograničenja uzrokovana su brojnim faktorima. Primera radi, mnoge stavke unutar finansijskih izveštaja sadrže subjektivna rešenja ili određeni stepen neizvesnosti (npr. računovodstvene procene). Prema tome, pomenute stavke podležu određenom stepenu inherentne neizvesnosti, tj. neizvesnosti po prirodi stvari koju nije moguće eliminisati primenom revizorskih procedura.

Ne treba prepostavljati da je revizor izvršio proveru i verifikaciju svake pojedinačne činjenice i svakog detalja iskazanog u kompletnu finansijskih izveštaja te da su, stoga, podaci iskazani u finansijskim izveštajima 100 posto tačni i precizni. Revizor stiče razumno uveravanje

putem pribavljanja dokaza na osnovu selektivne provere finansijskih evidencija.

PREVARA/PRONEVERA

Prevara/pronevera ima korozivni efekat na poverenje koje mora da postoji kako bi društva poslovala. Rukovodstvo je odgovorno za upravljanje društvom, kao i za sprečavanje i otkrivanje prevare/pronevere. Prevaru je teško sprečiti i otkriti jer se ona namerno prikriva i može da podrazumeva tajne dogovore većeg broja učesnika.

Čak i kada je revizija propisno obavljena u skladu sa relevantnim GAAS, može se desiti da materijalno značajna prevara/pronevera ne bude otkrivena. Revizori su dužni da steknu razumno uveravanje da iznosi iskazani u finansijskim izveštajima nisu materijalno značajno pogrešno prikazani usled prevare/pronevere.

Međutim, važno je istaći da ukoliko revizori u toku obavljanja revizije posumnjuju na to da je prevara/pronevera počinjena, mnogo se toga menja u oblastima kao što su procena rizika od strane revizora (videti u tekstu dole), priroda i obim komunikacije sa nadležnim licima, priroda i obim revizorskih procedura, kao i ocena delotvornosti relevantnog sistema internih kontrola i procesa. Sama svest o tome da će finansijski izveštaji biti revidovani od strane nezavisnog spoljnog revizora odvraća potencijalne počinioce od izvršenja prevare/pronevere.

PET FAZA REVIZIJE

Uopšteno govoreći, proces revizije se može svesti na pet faza:

Planiranje revizije - Početne aktivnosti u planiranju revizije obuhvataju zvanično prihvatanje klijenta od strane revizorske kuće, verifikovanje usklađenosti sa zahtevima u pogledu nezavisnosti, formiranje timova koji će biti angažovani na reviziji i sprovodenje drugih postupaka kojima se utvrđuju priroda, vremenski okvir i obim procedura koje će biti sprovedene kako bi revizija bila efikasno izvršena.

Procena rizika - Revizori koriste svoja znanja u oblasti poslovanja, sektora privrede i okruženja u kojem društvo posluje, kako bi identifikovali i procenili rizike koji bi mogli dovesti do materijalno značajnog pogrešnog prikazivanja u finansijskim izveštajima društva. Pomenuti rizici često uključuju visok stepen prosudživanja, te zahtevaju veliko znanje i iskustvo revizora, posebno kada je angažovan na velikim i složenim projektima revizije. Ovakva situacija zahteva dobro razumevanje poslovanja i njegovih rizika, a koje revizor i revizorska kuća stiču tokom godina. Osim

toga, revizor mora dobro da poznaje sektor privrede i šire okruženje u kome društvo posluje, kao i aktivnosti konkurenčnih društava, klijenata, dobavljača i, tamo gde je relevantno, regulatornih tela.

Strategija i plan revizije - Nakon izvršene procene rizika, revizori pristupaju izradi strategije i plana revizije u cilju rešavanja pitanja rizika materijalno značajnog pogrešnog prikazivanja u finansijskim izveštajima društva. Pomenuto, između ostalog, obuhvata kreiranje pristupa proveri stavki u finansijskim izveštajima, donošenje odluke o tome da li se i u kojoj meri treba oslanjati na sistem internih kontrola društva, izradu detaljnog rasporeda aktivnosti, kao i dodelu radnih zadataka članovima revizorskog tima. Strategija i plan revizije se kontinuirano preispituju i koriguju tokom revizije, kako bi revizori mogli da reaguju na nove informacije o poslovanju društva i njegovom okruženju.

Prikupljanje dokaza - Revizori primenjuju profesionalnu skepsičnost i profesionalno prosuđivanje prilikom prikupljanja i procene revizorskih dokaza i to putem ispitivanja sistema internih kontrola društva, povezivanja iznosa i obelodanjuvanja sadržanih u finansijskim izveštajima sa iznosima sadržanim u evidencijama i pratećoj dokumentaciji društva, kao i putem pribavljanja dokumentacije sastavljene od strane trećih lica. Osim pomenutog, revizori vrše ispitivanje materijalno značajnih izjava rukovodstva, i prepostavki korišćenih u pripremi finansijskih izveštaja. Revizori mogu tražiti posebnu potvrdu za materijalno značajna salda kao što je saldo gotovine.

PROVERA SISTEMA KONTROLA

Imajući u vidu da zahtevi poslovanja postaju sve složeniji, da se poslovne aktivnosti obavljaju na tehnički sve višem nivou i da troškovi radne snage rastu, sve je više zastupljena automatizacija sistema i procesa. Društvo kojim se dobro upravlja ima uspostavljene sopstvene sisteme kontrole radi efikasnog izvršenja poslovnih aktivnosti, očuvanja sredstava i pružanja razumnog uveravanja da su poslovne promene društva valjano evidentirane te da su podaci iskazani u finansijskim izveštajima potpuni i tačni. Revizori vrše procenu efikasnosti pomenutih kontrola u sprečavanju odnosno umanjivanju eventualnih rizika materijalno značajnog pogrešnog prikazivanja u onim oblastima u kojima planiraju da koriste kontrole, kako bi odredili prirodu, vremenski okvir i obim provera koje će vršiti. Ukoliko revizori smatraju da su kontrole efikasne, ukoliko su izvršili provere i zaključili da su sistemi kontrole bili pouzdani u toku godine, potreban stepen značajnih revizorskih dokaza radi izražavanja mišljenja može biti niži. Čak i ako su kontrole pouzdane, potrebno je prikupiti određeni broj značajnih revizorskih dokaza.

DETALJNO TESTIRANJE

Osim provere sistema kontrola, revizor je dužan da obavi dodatne procedure radi prikupljanja dokaza (značajni revizorski dokazi), a koje mogu obuhvatiti:

- Fizički pregled odnosno proveru sredstava (npr. zalihe, nekretnine, postrojenja i oprema)
- Proveru evidencija kako bi se obezbedili dokazi za stanja na računima i transakcije
- Pribavljanje izvoda otvorenih stavki od lica sa kojima društvo posluje (dobavljači, klijenti i posebno banke)
- Proveru elemenata finansijskih izveštaja njihovim poređenjem sa relevantnim eksternim informacijama, kao i proveru postojanja razlika (npr., provera cena i procenjenih vrednosti pomoću tržišnog indeksa) i
- Proveru obračuna

Završna faza revizije - Na kraju, revizori vrše profesionalno prosuđivanje i izvode opšti zaključak na osnovu izvršenih provera, pribavljenih dokaza i drugih aktivnosti. Pomenuti zaključak čini osnov za izražavanje mišljenja revizora.

Revizori sarađuju sa društvom u svim gore navedenim fazama revizije. Sa rukovodstvom društva, kako operativnim tako i izvršnim, kao i sa nadležnim licima u društvu revizori redovno vode razgovore i održavaju sastanke. Koristeći profesionalni skepticizam i profesionalno prosuđivanje, revizori preispituju tvrdnje rukovodstva u pogledu iznosa i obelodanjivanja sadržanih u finansijskim izveštajima.

ODBOR ZA REVIZIJU (ILI DRUGO EKVIVALENTNO TELO)

U društvima u javnom sektoru skupština akcionara odobrava imenovanje revizora, dok su revizori primarno odgovorni licima koja vrše nadzor nad njihovim radom i koja zastupaju interes akcionara kada je reč o finansijskom izveštavanju i sistemu internih kontrola.

Odbor za reviziju (ili drugo ekvivalentno telo), kao uglavnom nezavisno telo, zastupa interes akcionara. Društva ne moraju nužno imati odbor za reviziju, ali njegova funkcija može biti regulisana na manje formalan ali podjednako efikasan način. Odbor za reviziju predstavlja pododbor nadležnog tela te njegovu većinu čine, po pravilu, neizvršni direktori koji prilikom spoljne revizije zastupaju akcionare. Oni su obično zaduženi za nadzor nad revizijom koja se vrši, kao i za procenu nezavisnosti revizora i rezultata njihovog rada.

Važna uloga Odbora za reviziju jeste da vrši procenu i daje preporuke u pogledu imenovanja, odnosno ponovnog imenovanja društva za reviziju. Osim pomenutog, Odbor za reviziju predstavlja telo kome revizori mogu da upute i sa kojim mogu da razmotre sva značajna pitanja u vezi sa bilo kojim aspektom finansijskih izveštaja pripremljenih od strane rukovodstva.

Predsednik Odbora za reviziju ima ključnu ulogu u proceni stava rukovodstva kada je reč o finansijskom izveštavanju društva.

Osim o izveštaju o izvršenoj reviziji finansijskih izveštaja koji je dostupan javnosti, revizori sa Odborom za reviziju razmatraju i brojna druga pitanja kao što su: način na koji je revizija izvršena, plan revizije, stanovište revizora u pogledu računovodstvene prakse društva (uključujući računovodstvene politike, procene i obelodanjivanja), način na koji su revizori stekli uverenje o ključnim pitanjima nastalim u procesu revizije, kao i sve poteškoće na koje su revizori eventualno našli u toku revizije. Osim pomenutog, revizori mogu Odboru za reviziju da iznesu svoja zapažanja u pogledu dobrih strana sistema interne kontrole u društvu.

NEZAVISNOST REVIZORA

Akcionari društva moraju biti sigurni da su revizori izvršili objektivnu procenu relevantnih podataka, kao i da su pokazali kritičnost i nezavisnost prilikom razmatranja dokaza. Osim pomenutog, akcionari žele da budu sigurni u to da su revizori obavili posao i izvršili prosuđivanja bez predrasuda, odnosno da na njih nije vršen neprimeren uticaj od strane rukovodstva koje je odgovorno za pripremu finansijskih izveštaja.

Postoje brojni propisi i standardi struke kojih su revizorske kuće i njihovi zaposleni dužni da se pridržavaju, a kojima se podupiru činjenice i percepcija o nezavisnosti revizora. Jednostavno rečeno, revizorima nije dopušteno da obavljaju bilo kakve aktivnosti koje potpadaju pod domen odgovornosti rukovodstva, odnosno da obavljaju aktivnosti u cilju ostvarenja zajedničkih interesa.

U različitim delovima sveta se na revizore primenjuju različiti zahtevi, s time što se najčešće odnose na sledeće:

- Revizorima je zabranjeno da poseduju udele, bilo finansijske ili, pak, preko bliskih odnosa sa društvom u kome obavljaju reviziju
- Revizorima je zabranjeno da društvu pružaju određene usluge (npr. uspostavljanje računovodstvenih programa, odnosno angažovanje kadrova) koje bi mogle da ugroze njihovu objektivnost
- Revizori su dužni da, s vremenom na vreme, menjaju članove revizorskog tima, kao i da vrše redovnu rotaciju partnera na projektu revizije

Najznačajniji faktor na kojem počiva nezavisnost revizora jeste revizorski način razmišljanja koji se stiče kroz obuku, praksu i sistem vrednosti koji neguje revizorska kuća, a koji revizori demonstriraju kroz profesionalni skepticizam. U osnovi revizorskog pristupa i načina razmišljanja nalazi se nezavisnost revizora.

IMENOVANJE REVIZORA

Akcionari odobravaju imenovanje revizora, dok naknadu za usluge revizora izmiruje društvo. Odbor za reviziju nadzire nezavisnost revizora i rezultate njegovog rada i

predlaže najvišem organu društva (Odboru) da li da se pitanje ponovnog imenovanja revizora uvrsti u dnevni red godišnje sednice skupštine. Odbor za reviziju takođe analizira naknadu za usluge revizije sa ciljem da se uveri da je naknada konkurentna, ali dovoljna da osigura odgovarajući kvalitet revizije.

Ukoliko društvo razmatra potrebu za promenom revizora, Odbor za reviziju ima ključnu ulogu te predlaže nadležnom organu da li da se pitanje imenovanja revizora ponovo stavi na razmatranje, i ukoliko je odgovor potvrdan, koje revizorske kuće treba uzeti u obzir za pomenutu funkciju. Ovo se vrši u postupku javne nabavke, kroz tendersku proceduru u kojoj učestvuje više ponuđača.

Osim Odbora za reviziju koji analizira rezultate rada revizora, postoji više organa kao što su regulatorna tela i priredivači standarda koji imaju ključnu ulogu u nadziranju revizorske struke i praćenju kvaliteta revizije.

Imenovanje revizora je komplikovanije kada se vrši revizija finansijskih izveštaja društava koja posluju u različitim zemljama (videti odeljak o reviziji FI društava unutar grupe koja se nalaze u različitim zemljama), s obzirom na to da u toj situaciji grupni revizor treba da obavi reviziju i/ili vrši koordinaciju revizije društava unutar grupe (zavisnih preduzeća i sl.) kako bi potkrepio revizorsko mišljenje o finansijskim izveštajima grupe. Reviziju pojedinačnih finansijskih izveštaja može da vrši grupni revizor (društvo koje izdaje mišljenje o konsolidovanim finansijskim izveštajima grupe), društvo unutar mreže društava grupnog revizora ili, pak, nepovezano društvo za reviziju. Revizori pojedinačnih finansijskih izveštaja društava podnose izveštaj grupnom revizoru za potrebe izrade konsolidovanih finansijskih izveštaja grupe. Grupni revizor snosi isključivo odgovornost za izdavanje mišljenja o izvršenoj reviziji konsolidovanih finansijskih izveštaja grupe.

KVALIFIKACIJE REVIZORA, NJEGOVA ZNANJA I VEŠTINE

Revizori uglavnom potiču iz redova kvalifikovanih računovođa, članova strukovnih udruženja u zemljama u kojima žive i rade. Kvalifikovane računovode moraju ispunjavati određene uslove koji se odnose na stručnu spremu, broj godina studija i položenih stručnih ispita, i iskustvo u praksi.

Da bi neko postao revizor potrebno je da ima odgovarajući stručnu spremu i odgovarajući broj godina rada u struci. Pomenuto znači da lica koja ispunjavaju uslove za sticanje zvanja revizor imaju, između ostalog, korist od razumevanja principa revizije, računovodstva, finansija, zakonodavstva, upravljanja poslovanjem, kao i od iskustva stečenog kroz praksu.

Osim stručnog znanja, revizori moraju posedovati dobre analitičke veštine kako bi mogli sa uspehom da analiziraju podatke društva, pravilno tumače rezultate dobijene nakon izvršene analize, primenjuju profesionalno prosuđivanje i donose odgovarajuće zaključke. Osim

pomenutog, revizori moraju posedovati komunikacijske veštine (veštine pisane i usmene komunikacije). S obzirom na to da revizori komuniciraju sa višim rukovodstvom i nadležnim licima u društву, veoma je važno da to čine na jasan i profesionalan način.

Revizori poseduju sposobnost analitičkog i logičkog razmišljanja koja im je potrebna prilikom ocenjivanja relevantnosti i pouzdanosti sistema i procesa koji se koriste za evidentiranje i sumiranje finansijskih informacija. Pomenute veštine omogućavaju revizorima da razumeju na koji način treba vršiti prikupljanje i procenu dokaza, radi procene izjava datih od strane drugih lica.

Revizori su tokom karijere dužni da se podvrgnu kontinuiranoj profesionalnoj edukaciji sa ciljem da zadrže stečene kvalifikacije. Većina revizorskih kuća značajno uče u profesionalnu edukaciju i razvoj zaposlenih, čak i više nego što zahteva domaća zakonska regulativa. Kroz stručnu obuku revizori stiču širok spektar znanja i veština koje pružaju osnov za razvoj profesionalne karijere u različitim oblastima struke i doprinose priznanju i poštovanju revizora.

REVIZIJA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA DRUŠTAVA UNUTAR GRUPE KOJA SE NALAZE U RAZLIČITIM ZEMLJAMA

U velikom broju slučajeva društva u svom sastavu imaju veći broj pravnih lica (koja se mogu nalaziti u različitim zemljama), čiji se rezultati poslovanja konsoliduju u jedinstven komplet finansijskih izveštaja koji prikazuje

Pitanja koja se uzimaju u obzir prilikom revizije finansijskih izveštaja društava unutar grupe, a koja se nalaze u različitim zemljama

- Potrebne procedure pomoću kojih grupni revizor stiče razumevanje o revizorima društava unutar grupe (npr. procedure pomoću kojih vrši procenu njihovih stručnih kompetencija, itd.)
- Različiti zahtevi zakonske regulative, npr. različiti zakoni, propisi i računovodstveni standardi (koje treba konvertovati u dosledan set standarda za potrebe revizije finansijskih izveštaja grupe)
- Razlike u jeziku i kulturi
- Pitanja koja se odnose na tržišta u razvoju (npr. zakonska regulativa u fazi pripreme, praksa u oblasti korporativnog upravljanja, potencijalno veći poslovni rizici, itd.)
- Poseta grupnog revizora društvima koja se nalaze u različitim zemljama
- Dodatne procedure za potrebe pravovremene i precizne dvosmerne komunikacije između grupnog revizora i revizora društava u sastavu grupe; i
- Analiza revizorskih procedura obavljenih od strane revizora društava unutar grupe.

finansijsko stanje i rezultate poslovanja grupe. Društva u kategoriji velikih pravnih lica mogu imati u svom sastavu na desetine ili čak stotine pravnih lica. Revizija finansijskih izveštaja takvih klijenata podrazumeva da će timovi iz revizorskih firmi širom sveta obavljati poslove revizije u različitim zemljama.

Grupni revizor, odgovoran za izdavanje mišljenja o konsolidovanim finansijskim izveštajima grupe, priprema strategiju revizije i određuje obim angažovanja za svako pravno lice unutar grupe. Grupni revizor stupa u komunikaciju sa revizorima odgovornim za reviziju finansijskih izveštaja društava unutar grupe i analizira rezultate rada revizora finansijskih izveštaja društava unutar grupe u cilju pribavljanja dokaza koji će potkrepliti mišljenje revizora o konsolidovanim finansijskim izveštajima grupe.

Shodno tome, revizija finansijskih izveštaja društava koja se nalaze u različitim zemljama podrazumeva kompleksno razmatranje pitanja strategije revizije, pitanje planiranja i obavljanja revizije, kao i pitanje komunikacije u toku revizije.

ZNAČENJE POJMOVA

1. Računovodstveni standardi, takođe poznati kao standardi finansijskog izveštavanja ili Opšteprihvaćeni računovodstveni principi (GAAP)

Računovodstveni standardi u kojima su izloženi zahtevi u pogledu priznavanja, odmeravanja, prikazivanja i obelodanjivanja značajnih poslovnih promena i događaja u finansijskim izveštajima. Primera radi, Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja (MSFI) objavljuje Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

2. Godišnja sednica skupštine

Godišnja sednica skupštine je svečana sednica koju društvo saziva i održava jednom godišnje u skladu sa zahtevima zakonske regulative, i na koju poziva akcionare društva.

3. Godišnji izveštaj

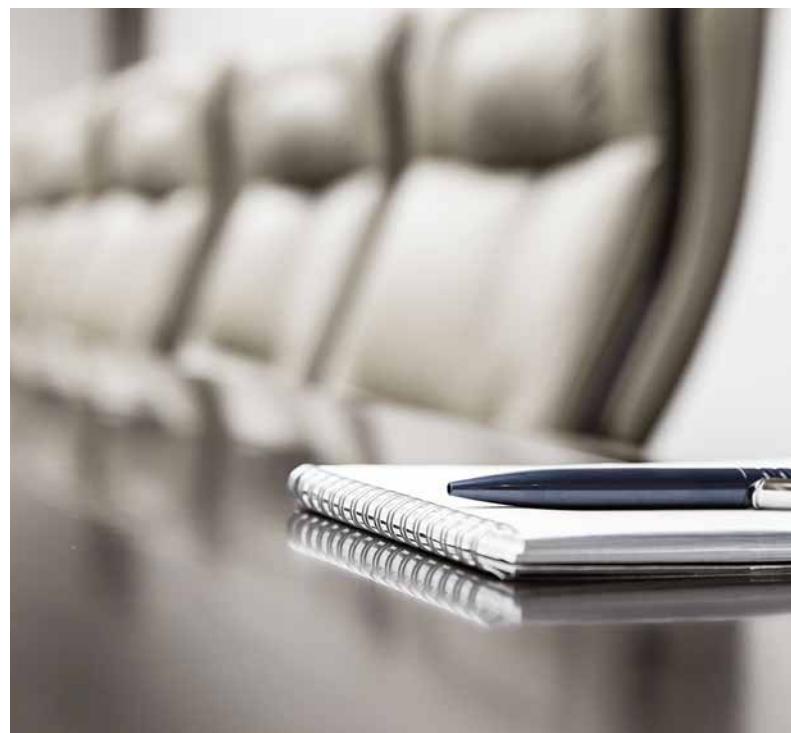
Godišnji izveštaj je izveštaj o radnjama društva i njegovim rezultatima poslovanja u prethodnoj godini koji izdaje društvo. Sadržinu izveštaja čine finansijski izveštaji društva i eventualno izveštaji nadležnih lica (npr. izveštaj predsednika Odbora direktora), pregled strategije društva i njegovih rezultata poslovanja, podaci o upravljanju rizicima i korporativnom upravljanju, informacije za akcionare društva i druge informacije poput izveštaja o korporativnoj društvenoj odgovornosti pravnog lica.

4. Uveravanje/uverenje

Pojam uveravanje/uverenje označava povećanje stepena poverenja korisnika u pružene informacije. Prilikom revizije finansijskih izveštaja, revizor stiče razumno uverenje da finansijski izveštaji ne sadrže materijalno značajno pogrešno prikazivanje.

5. Odbor za reviziju

Odbor za reviziju je odbor zadužen za upravljanje, nadležan za finansijsko izveštavanje i računovodstvo

društva, usaglašenost finansijskih izveštaja društva sa zakonskim propisima, proces upravljanja finansijskim rizicima, kao i za angažovanje spoljnog revizora i komunikaciju sa njim u ime akcionara društva. Većinu članova Odbora za reviziju čine, po pravilu, nezavisni neizvršni direktori.

6. Izveštaj revizora i Mišljenje revizora

Mišljenje revizora je ključni deo izveštaja revizora koji se izdaje uz finansijske izveštaje društva koji su deo godišnjeg izveštaja. U njemu je izražen zaključak revizora o tome da li su finansijski izveštaji i u njima sadržana obelodanjivanja u svim materijalno značajnim aspektima pripremljeni u skladu sa važećim standardima finansijskog izveštavanja. Izveštaj i mišljenje revizora mogu biti "nemodifikovani" odnosno "modifikovani".

7. Standardi revizije, takođe poznati kao Opšteprihvaćeni standardi revizije (GAAS)

Standardi revizije predstavljaju zahteve i uputstva koji su namenjeni revizorima, a koji se odnose na obavljanje poslova revizije. Standarde revizije priređuju domaće odnosno međunarodne organizacije, kao što je Odbor za međunarodne standarde u oblasti poslova revizije i uveravanja (IAASB), a usvajaju ih domaća regulatorna tela. Standardi revizije unapređuju kvalitet i doslednost angažovanja prilikom obavljanja poslova revizije i jačaju poverenje javnosti u revizorskiju struku.

8. Bilans stanja

Finansijski izveštaj koji prikazuje finansijski položaj društva na određeni datum. Poznat je i kao „izveštaj o finansijskom položaju“ društva.

9. Metoda likvidacione vrednosti (likvidacioni metod)

Finansijski izveštaji pripremaju se u skladu sa metodom likvidacione vrednosti kada rukovodstvo nije u mogućnosti da potvrdi da će društvo nastaviti da posluje u doglednoj budućnosti (videti u tekstu niže). Po ovom osnovu, sredstva i obaveze se iskazuju po neto prodajnoj vrednosti koja bi mogla biti ostvarena u slučaju prinudne prodaje odnosno likvidacije društva.

10. Obelodanjivanja

Obelodanjivanja su informacije uključene u finansijske izveštaje kao što su dodatna analiza osnovnog seta finansijskih izveštaja, izjava o osnovnim računovodstvenim politikama primenjenim pri sastavljanju finansijskih izveštaja, ključne pretpostavke u pogledu računovodstvenih procena, uključujući informacije koje zahteva zakonska regulativa, standardi finansijskog izveštavanja i drugi propisi. Pomenute informacije čine sastavni deo finansijskih izveštaja.

11. Skretanje pažnje

Stav u mišljenju revizora koji čitaoca upućuje na pitanje koje je na odgovarajući način prikazano i obelodanjeno u finansijskim izveštajima, a koje je prema prosuđivanju revizora od fundamentalne važnosti za razumevanje finansijskih izveštaja od strane korisnika. Pasus kojim se skreće pažnja ne utiče na mišljenje revizora, već modifikuje izveštaj revizora sa

ciljem da skrene pažnju čitalaca na konkretna pitanja koja su obelodanjena u finansijskim izveštajima.

12. Standardi finansijskog izveštavanja

Videti „Računovodstvene standarde“ u tekstu gore.

13. Finansijski izveštaji

Sadržaj finansijskih izveštaja definisan je domaćom zakonskom regulativom i međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja, s time što finansijski izveštaji obavezno sadrže bilans stanja (u kom su prikazana sredstva, obaveze i kapital), bilans uspeha, izveštaj o tokovima gotovine i izveštaj o promenama na kapitalu. Pomenuti izveštaji su poznati kao osnovni set finansijskih izveštaja. Uz finansijske izveštaje najčešće se prilaže i dodatna obelodanjivanja (videti definiciju „Obelodanjivanja“ u tekstu gore).

14. Opšteprihvaćeni računovodstveni principi (GAAP)

Videti „Računovodstvene standarde“ u tekstu gore.

15. Opšteprihvaćeni standardi revizije (GAAS)

Videti „Standarde revizije“ u tekstu gore.

16. Koncept nastavka poslovanja

Pretpostavka rukovodstva da će društvo nastaviti da posluje u doglednoj budućnosti. Finansijski izveštaji društva pripremaju se u skladu sa konceptom nastavka poslovanja, osim ukoliko rukovodstvo nema nameru da pokrene proces likvidacije društva odnosno prestane

sa poslovanjem ili, pak, nema drugu alternativu osim pomenute. U takvoj situaciji koristi se metoda likvidacione vrednosti (videti u tekstu gore). Kada se koncept nastavka poslovanja koristi kao osnov za sastavljanje finansijskih izveštaja, sredstva društva se ostvaruju, a obaveze izmiruju u redovnom toku poslovanja.

17. Bilans uspeha

Finansijski izveštaj koji sadrži prikaz finansijskih rezultata društva ostvarenih tokom određenog obračunskog perioda.

18. Sistem internih kontrola

Procesi koje kreiraju, uspostavljaju i održavaju nadležna lica, rukovodstvo i druga lica, a čija je svrha da pruže razumno uveravanje o tome da je društvo ostvarilo ciljeve u pogledu pouzdanosti finansijskog izveštavanja, uspešnosti i efikasnosti poslovanja, i usklađenosti poslovanja sa važećom zakonskom regulativom.

19. Društvo koje se kotira na berzi

Društvo čije se hartije od vrednosti kupuju i prodaju na javnom uređenom tržištu, tj. kotiraju na berzi (npr. Londonska berza).

20. Materijalno značajan/materijalnost

Materijalnost predstavlja koncept koji koriste i sastavljači i revizori finansijskih izveštaja u cilju utvrđivanja relevantnih informacija, informacija koje treba obelodaniti u finansijskim izveštajima, kao i za potrebe ocene materijalno značajnih pogrešnih prikazivanja.

Informacija se smatra materijalno značajnom ukoliko bi njen izostavljanje, odnosno pogrešno prikazivanje moglo uticati na ekonomske odluke korisnika donete na osnovu finansijskih izveštaja. Materijalnost zavisi od veličine stavki ili greške procenjene u okolnostima njenog izostavljanja ili pogrešnog prikazivanja.

Prilikom utvrđivanja da li je informacija materijalno značajna, revizor vrši procenu kvalitativnih faktora kao što su uticaj pogrešnih prikazivanja na zaštitne odredbe iz ugovora o kreditu, ključne koeficijente, i sl.

21. Pogrešno prikazan/pogrešno prikazivanje

Pogrešno prikazivanje predstavlja razliku - nastalu usled greške ili prevare - između stavke prikazane u finansijskim izveštajima (iznos, klasifikacija, prikazivanje, obelodanjivanje) i stavke koja bi u navedenom smislu trebalo da bude iskazana u skladu sa važećim standardima finansijskog izveštavanja.

22. Modifikovan/modifikovanje

Mišljenje revizora je modifikovano kada revizor zaključi da finansijski izveštaji sadrže materijalno značajna pogrešna prikazivanja, odnosno kada revizor nije bio u mogućnosti da pribavi dovoljno adekvatnih revizorskih dokaza kako bi izveo zaključak. Modifikovano mišljenje može biti:

Mišljenje sa rezervom - revizor zaključuje da, izuzev za konkretnе činjenice navedene u revizorskom izveštaju, finansijski izveštaji prikazuju realno i objektivno stanje društva;

Negativno mišljenje - revizor zaključuje da finansijski izveštaji ne prikazuju realno i objektivno stanje društva;

Uzdržano mišljenje - revizor zaključuje da usled nemogućnosti da pribavi dovoljno adekvatnih revizorskih dokaza, ne može da oformi mišljenje o finansijskim izveštajima društva.

Osim pomenutog, revizorski izveštaj može biti modifikovan dodavanjem stava o skretanju pažnje, i to bez menjanja mišljenja revizora (videti definiciju „Skretanja pažnje“ u tekstu gore).

23. Tekstualni prikaz podataka

Tekstualni prikaz podataka sadržan u godišnjem izveštaju koji se odnosi na pitanja kao što su strategija društva, rizici, poslovne aktivnosti i rezultati poslovanja društva za datu godinu.

24. Osnovni set finansijskih izveštaja

Videti „Finansijske izveštaje“ u tekstu gore.

25. Razumno uveravanje

U kontekstu revizije finansijskih izveštaja, visok ali ne i apsolutan stepen uveravanja.

26. Regulatorna tela

Tela koja su, između ostalog, odgovorna za pitanja kao što su kvalifikacija revizora i nadzora nad njihovim radom. Druga tela odgovorna su za:

Priredjivanje računovodstvenih standarda i standarda finansijskog izveštavanja: Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB).

Priredjivanje standarda revizije: npr. Odbor za međunarodne standarde u oblasti poslova revizije i uveravanja (IAASB).

27. Značajni revizorski dokazi

Revizorski dokazi pribavljeni kroz postupke detaljnog testiranja koji uključuju:

- Fizički pregled odnosno proveru sredstava (zalihe, nekretnine, postrojenja i oprema)
- Proveru evidencija kako bi se obezbedili dokazi za stanja na računima i transakcije
- Pribavljanje izvoda otvorenih stavki od lica sa kojima društvo posluje (npr. banke)
- Proveru elemenata finansijskih izveštaja njihovim poređenjem sa relevantnim eksternim informacijama;
- Proveru obračuna.

28. Realno i objektivno

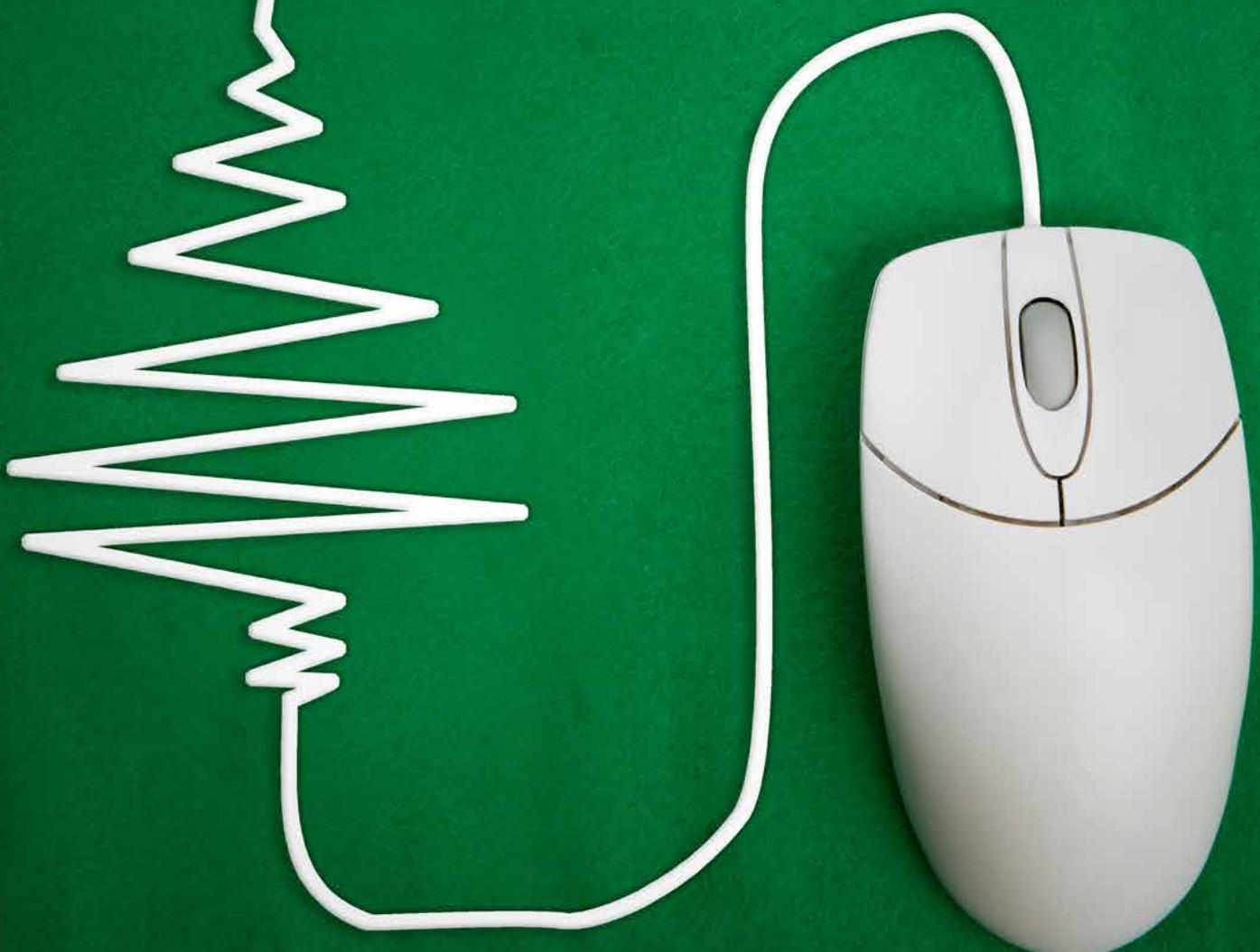
Pojmovi „realno i objektivno“ odnose se na set finansijskih izveštaja i nisu precizno definisani. Oni podrazumevaju prosuđivanje koje je po prirodi stvari neophodno u pripremi (i reviziji) finansijskih izveštaja. Finansijski izveštaji neće biti prikazani „realno i objektivno“ ukoliko informacije sadržane u njima nisu, u smislu njihovog kvaliteta i kvantiteta, dovoljne da ispunе razumna očekivanja korisnika finansijskih izveštaja.

29. Obrtni kapital

Finansijski pokazatelj kojim se meri vrednost sredstava koje društvo ima na raspolaganju za finansiranje svakodnevnih poslovnih aktivnosti. Izračunava se oduzimanjem tekućih obaveza od tekućih sredstava.

ZAŠTITA OD SAJBER KRIMINALA: NOVI
TRENDovi I MOGUĆI ODGOVORI

Mislite da to
ne može da se
dogodi vama?

Meta hakera nisu više samo kompanije, već i svi koji su sa njima povezani. Zato revizija informacionih sistema koja podrazumeva sveobuhvatnu analizu protoka informacija, uspostavljenih pravila i procedura, procesa upravljanja podacima na svim organizacionim nivoima, kao i analizu scenarija mogućih hakerskih napada, donosi kompaniji višestruku korist koja se ogleda u očuvanju prihoda, zadržavanju konkurentske prednosti i izgradnji i očuvanju njenog ugleda.

Piše: Branko Subotić

Romantični dani kada su IT sistemi hakovani zbog zabave ili dosade sada su iza nas. Danas se toj aktivnosti pribegava prvenstveno zbog novca i špijunaže, pa tek onda zbog terorizma i haktivizma. Meta hakera nisu više samo kompanije, već i svi koji su sa njima povezani. U tu svrhu, hakeri koriste sve moguće tehnike i tehnologije do kojih mogu doći, a u potrazi za najslabijom karikom u sigurnosnom sistemu, napadači će pretraživati Internet i „njuškati“ po društvenim mrežama. Neće prezati ni od čega - prevariće vas tako što će kopirati vašu karticu za ulaz u kompaniju, ubaciti vam zlonamerni softver, stvarati lažne profile na društvenim mrežama ili se predstavljati kao vaše kolege s posla.

Možda mislite da to ne može da se dogodi vama, ali situacija na terenu svakodnevno demantuje takav stav. Naša iskustva proistekla iz simuliranih testiranja upada u korporacijske mreže (Network Penetration Testing) ukazuju na to da se u većinu kompanijskih mreža može neautorizovano upasti za najviše četiri sata, da veliki broj kompanija ima veoma slab sistem odbrane, te da hakeri nemaju potrebu za korišćenjem tehnika socijalnog inženjeringu.

Iz navedenih razloga, kao i zbog novih propisa koji uređuju ovo područje, zaštita od sajber kriminala postala je za kompanije „Ahilova peta“. To je, ujedno, i glavni zaključak naše godišnje ankete sprovedene među generalnim direktorima (PwC's Annual Corporate Directors Survey 2014) izveden na osnovu analize odgovora 863 izvršna direktora i članova upravnih odbora

međunarodnih kompanija čije se HoV kotiraju na berzi.

REZULTATI PWC ANKETE

Navedeno istraživanje pokazuje da je interesovanje kompanija za zaštitu od sajber kriminala u porastu. Naime, 65% ispitanih direktora izjavilo je da se pitanje zaštite od sajber kriminala redovno uvršćuje u dnevni red sednice upravnog odbora, dok 87% direktora smatra da članovi pomenutog odbora treba da poseduju stručne kompetencije u oblasti informacionih tehnologija i digitalnih medija.

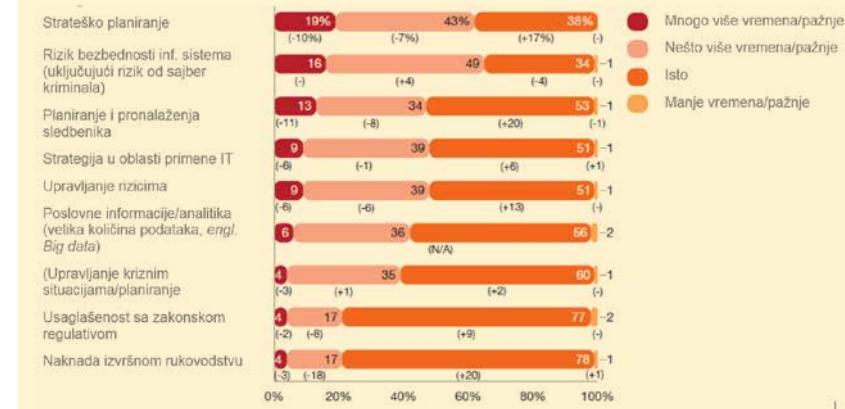
Osim pomenutog, rezultati ankete pokazuju da postoji sve veće interesovanje direktora za praćenje manje tradicionalnih područja, kao što su društveni mediji i „cloud“ tehnologije. Naime, 41% direktora je uključeno u vršenje nadzora nad aktivnostima praćenja društvenih medija, dok je 43% uključeno u nadzor strategija u oblasti „cloud“

tehnologija, što u odnosu na 2012. predstavlja povećanje od oko 10%. Međutim, gotovo polovina ispitanih kompanija pitanje kriznog plana u slučaju velikih sigurnosnih incidenata i pitanje angažovanja stručnjaka u oblasti zaštite od sajber kriminala nema uvršteno u dnevni red sednice upravnog odbora, dok gotovo 70% direktora nije do sada razmatralo pitanje osiguranja kompanije od sajber rizika.

Članovi upravnih odbora suočavaju se sa brojnim izazovima kao što su obezbeđivanje adekvatne dinamike praćenja tehnoloških promena, definisanje optimalnog načina korišćenja novih tehnologija ("cloud" tehnologije, mobilne tehnologije i društveni mediji) i upravljanje povezanim rizicima, kao i prihvatanje strategije i programa zaštite od sajber kriminala za čije sprovođenje i koordinaciju upravljačka tela određuju potrebne resurse.

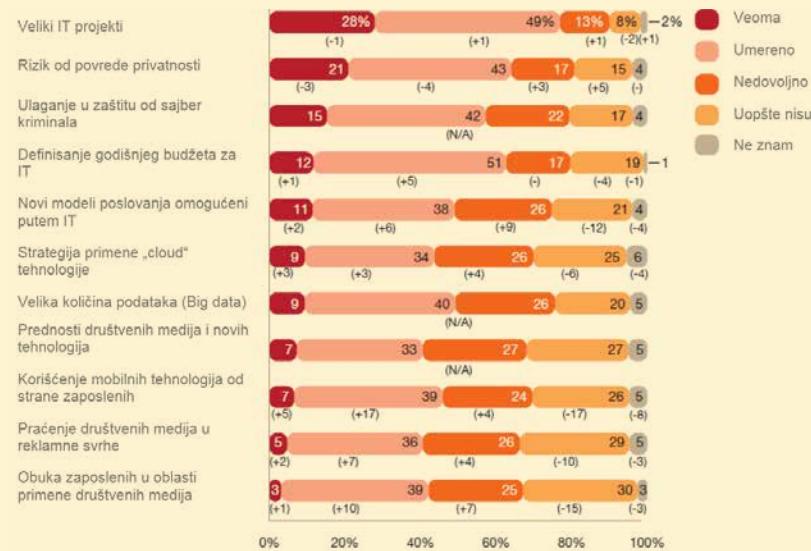
NAVEDITE DA LI BI VAŠ ODBOR TREBALO DA POSVETI MANJE/VIŠE VREMENA SLEDEĆIM AKTIVNOSTIMA

Vrednosti navedene u zagradi predstavljaju promenu, isezazanu u procentnim poenima, u odnosu na rezultate ankete iz 2013. godine. Iskaz (Ne važi) ukazuje da to pitanje nije navedeno u anketi iz 2013. godine.

U KOJOJ MERI SU VAŠ ODBOR ODNOŠNO KOMITETI ANGAŽOVANI NA AKTIVNOSTIMA NADZORA, ODNOŠNO STICANJU RAZUMEVANJA O SLEDEĆIM OBLASTIMA?

Vrednosti navedene u zagradi predstavljaju promenu, iskazanu u procentnim poenima, u odnosu na rezultate ankete iz 2012. godine. Iskaz (Ne važi) ukazuje da to pitanje nije navedeno u anketi iz 2012. godine.

MEHANIZMI KONTROLE

Danas kompanije realizuju sve veći broj transakcija sa kupcima i dobavljačima (bilo da se radi o novcu ili informacijama) i samim tim sistem prenosa podataka treba da bude što sigurniji. Kada kompanija izneveri poverenje klijenata ili kupaca zbog neuspješne zaštite podataka koje su kupci i klijenti dobrovoljno ustupili kompaniji, ona preko noći gubi svoj dugo izgrađivan ugled, što se direktno reflektuje na finansijsku vrednost kompanije (pad cene akcija, otkazivanje postojećih poslovnih ugovora, troškovi sanacije problema itd.).

Vreme kada su se problemi rešavali nakon njihovog nastanka odavno je iza nas. Kompanije danas treba da proaktivno deluju u procesu zaštite od sajber kriminala. Da bi se uspešno upravljalo zaštitom od sajber kriminala neophodno je definisati rizike u oblasti informacionih tehnologija, odnos prema poslovanju kompanije i njenoj ulozi, domene ovlašćenja, infrastrukturu, aplikacije i baze podataka. Prilikom izrade

strategije upravljanja zaštitom od sajber kriminala, korporativno i finansijsko poslovanje treba da se uskladi sa postojećim informacionim sistemima i tehnologijama, kao i sa njihovim potencijalima. Metodologija izrade strategije definisana je standardima kao što su COBIT (Control Objectives for Information and Related Technology) i ISO 27001, koji reguliše pitanje zaštite poverljivosti, integriteta i raspoloživosti podataka u kompaniji. Standard ISO27001 predviđa uspostavljanje kompanijskih politika koje su neophodne kako bi se sprečilo narušavanje sigurnosti i definije neophodne revizorske programe, scenarija i alate.

Revizija informacionih sistema u kompaniji, koja podrazumeva sveobuhvatnu analizu protoka informacija, uspostavljenih pravila i procedura, procesa upravljanja podacima na svim organizacionim nivoima, kao i analizu scenarija mogućih hakerskih napada, donosi kompaniji višestruku korist koja se ogleda u očuvanju prihoda kompanije, zadržavanju konkurenatske

prednosti i izgradnji i očuvanju ugleda kompanije. Osnovne koristi od revizije informacionih sistema ogledaju se u prepoznavanju stepena rizika identifikovanih problema i definisanju kompenzacionih faktora, kao i u činjenici da revizija predstavlja odličan alat za podsticanje inicijativa u oblasti zaštite informacione bezbednosti.

Kompanije treba da imaju svest o tome da je danas, u međusobno povezanom svetu gde su fizičke granice između društava prevladane zahvaljujući sajber vezama, sigurnost organizacije onoliko jaka koliko je jaka sigurnost najslabije karika u sistemu informacione bezbednosti. Ovo poslednje može biti skriveno u mreži dobavljača, print serverima ili aplikacijama za nadzor sigurnosti.

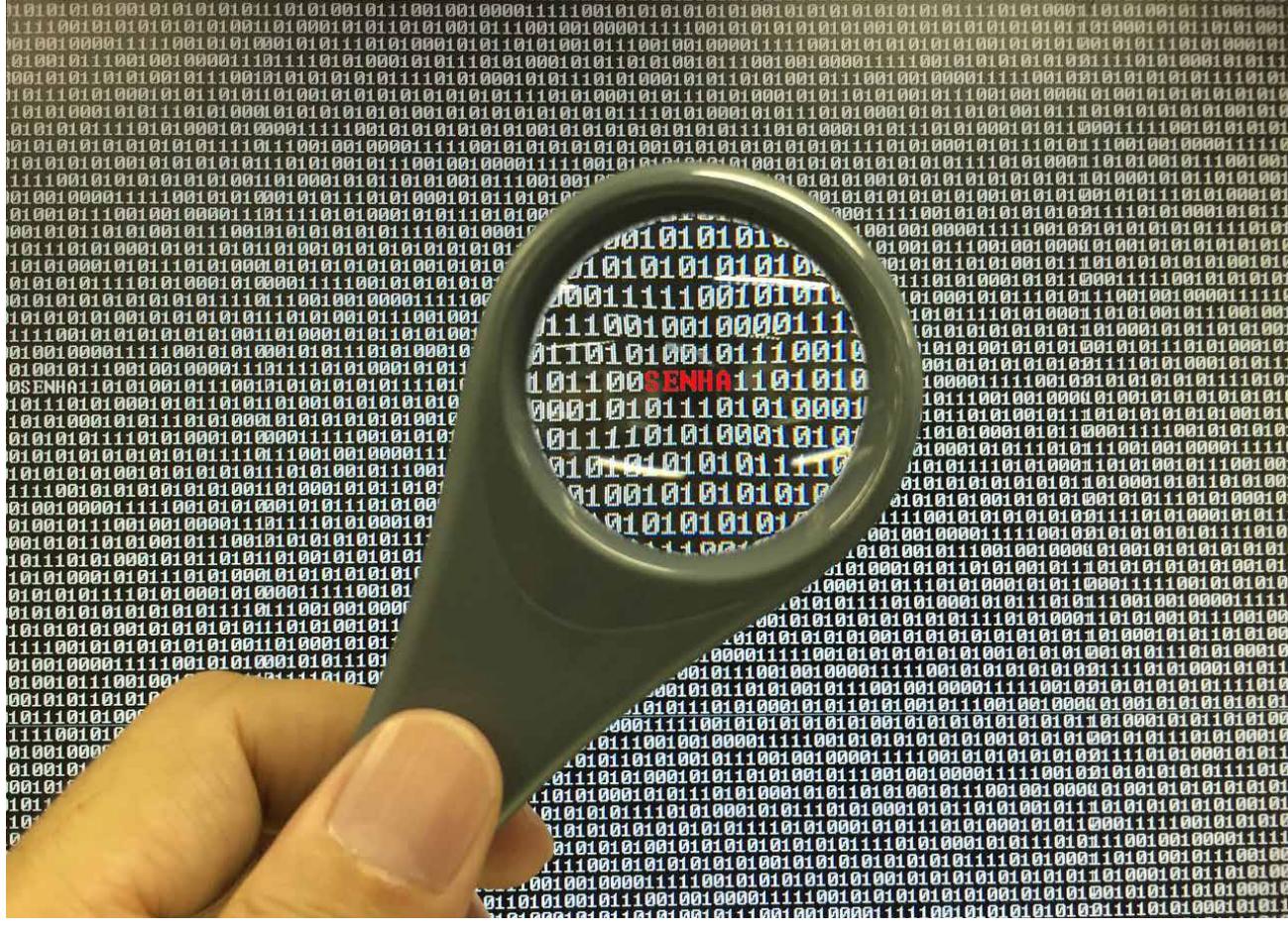
Osim uspostavljanja tehničkih mera zaštite i odgovarajućih procedura, kompanije i organizacije treba da budu u stanju da brzo otkriju i jednako brzo reaguju na napad. Budući da kompanije nemaju na raspolaganju neograničene resurse, one nisu u mogućnosti da obezbede celokupnu zaštitu. Stoga je potrebno da se odrede prioriteti, pa da se u njih usmeri većina resursa. Prema pokazateljima dobijenim iz prakse PwC u svetu, izdvajanje za potrebe informacione bezbednosti trebalo bi da iznosi bar 4% budžeta namenjenog sektoru za IT u kompaniji.

Osim navedenog, ulaganje u sigurnosne softvere i hardvere trebalo bi da bude propraćeno adekvatnim ulaganjem u ljudske resurse, koji se mogu suprotstaviti rastućim unutrašnjim i spoljnjim sigurnosnim pretnjama.

Organizacije bi trebalo da ulažu više u zaštitu od sajber kriminala, i to na više nivoa, kako bi se obezbedilo očuvanje vitalnih informacija bez obzira na to gde su pohranjene.

PRAKSA U SRBIJI

Kompanije u Srbiji koje su najviše zainteresovane za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema zaštite informacija jesu srednje i velike kompanije, posebno

banke, osiguravajuća društva i telekomunikacione kompanije, koje više nego druge kompanije posvećuju pažnju internim kontrolama u IT okruženju, kako zbog regulatora (NBS, RATEL, Poverenik za informacije od javnog značaja), tako i zbog prirode delatnosti i osetljivih informacija koje svakodnevno obrađuju.

Pomenuto posredno dovodi do podizanja nivoa svesti o rizicima i opasnostima u tzv. sajber okruženju, te stoga kompanije veću pažnju posvećuju kontrolnim mehanizmima

koji mogu pravovremeno da uče sajber-napade, s time da je evidentno da kompanije u stranom vlasništvu poseduju viši nivo svesti o bezbednosti IT sistema od domaćih kompanija. U prilog tome govori i činjenica da su kompanije u stranom vlasništvu u većoj meri centralizovane, čime se minimizira uticaj određenih propusta i pretnji na lokalnom nivou.

Kada je reč o domaćim kompanijama, ograničavajući faktor je često budžet, kao i činjenica da njihovim vlasnicima bezbednost IT

sistema nije visoko na listi prioriteta, premda bi ovoj oblasti svakako trebalo posvetiti više pažnje i to zbog sve češćih napada koji koriste propuste i ranjivost IT infrastrukture, kao i nedovoljnu informisanost zaposlenih.

Međutim, na osnovu naših iskustava primetili smo da ne postoji direktna veza između veličine kompanije i stepena posvećenosti, odnosno brige za zaštitu od sajber kriminala. Spremnost jedne kompanije da investira u sisteme zaštite od sajber kriminala najviše zavisi od nivoa svesti uprave. S druge strane, važna je činjenica da veće kompanije imaju više resursa, kako finansijskih tako i ljudskih, te samim tim više ulažu u bezbednost informacionih tehnologija.

Bitno je napomenuti da stepen brige u pogledu bezbednosti IT sistema ne treba meriti samo na osnovu finansijskih ulaganja u opremu i specijalizovani softver, već i na osnovu kadrova koji upravljaju tom opremom i stepena svesti svih zaposlenih u organizaciji. Navedene komponente predstavljaju neophodan, često i najvažniji element bezbednosti IT sistema. Neretko smo bili svedoci situacije da je najslabija

DA LI SU VAŠ ODBOR ODNOŠNO KOMITETI RAZMATRALI DOLE NAVEDENA PITANJA O ZAŠTITI OD SAJBER KRIMINALA:

Krizni plan društva u slučaju velikih sigurnosnih incidenta

Angažovanje spoljnog stručnjaka u oblasti zaštite od sajber kriminala

Rezultati procene/testiranja sprovedenog od strane spoljnog stručnjaka u oblasti zaštite od sajber kriminala

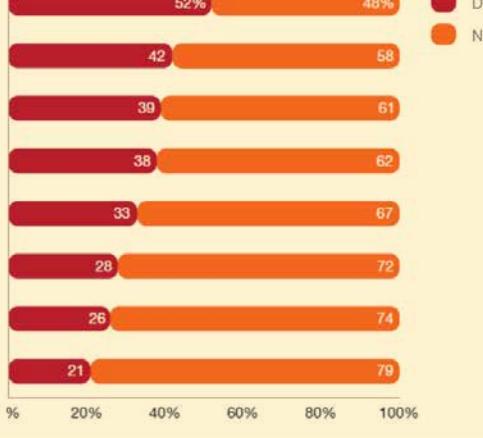
Obelodanjanje rizika od sajber kriminala u skladu sa smernicama SEC

Osiguranje društva od sajber-napada

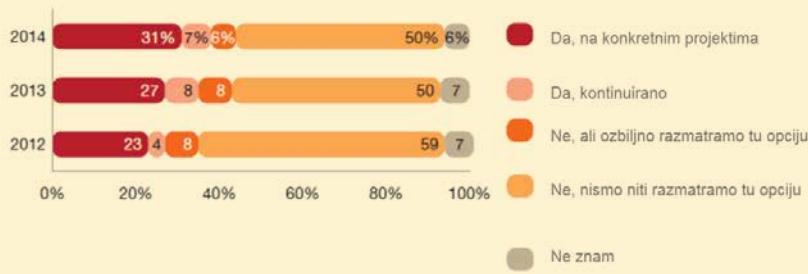
Sajber-napadi u poslednjih godinu dana

Potreba za imenovanjem lica nadležnog za bezbednost informacionih tehnologija, ukoliko ne postoji

Okvir za borbu protiv sajber kriminala kreiran od strane nadležne državne institucije

DA LI SU U PRETHODNIH 12 MESECI VAŠ ODBOR ODNOŠNO KOMITETI ANGAŽOVALI SPOLJNOG KONSULTANTA NA POSLOVIMA SAVETOVANJA U OBLASTI PRIMENE INFORMACIONIH SISTEMA, MOGUĆNOSTI KOJE PRUŽAJU IT I RIZIKI?

karika u oblasti bezbednosti IT sistema upravo ljudski faktor.

AKTUELNE VRSTE SAJBER-NAPADA

Treba naglasiti da su različiti sektori privrede izloženi različitim vrstama sajber-napada, zavisno od njihovog krajnjeg cilja. Imajući u vidu da je finansijski sektor po svojoj prirodi i poslovnoj svrsi najčešće povezan sa direktnim pristupom novcu, više od jedne trećine pomenutih napada usmereno je na zloupotrebu različitih sigurnosnih sistema u cilju ostvarivanja direktne materijalne koristi. S druge strane, veoma često su zastupljeni napadi koji imaju za cilj onemogućavanje pružanja usluge u određenom vremenskom periodu (Distributed

Denial of Service Attacks), koji takođe predstavljaju jednu trećinu od ukupnog broja napada. U poslednje vreme, u finansijskom sektoru došlo je do porasta broja napada kojima se pojedinci ciljano podstiču da prihvate određeni informacioni sadržaj, npr. dokument, link ili web stranicu, i time omoguće pristup informacionim sistemima svojih organizacija (Spear Phishing Attacks).

Osim napada koji se vrše pomoću zlonamernih softvera HeartBleed Bug i Shellshock koji su poznati u celom svetu, u poslednje vreme zabeležen je porast broja upada u sigurnosne sisteme kompanija koje obrađuju POS transakcije. Upadom u POS sistem, odnosno zarazom POS sistema nekim od zlonamernih

softvera, omogućava se pristup ključnim podacima na način kako to čini najnoviji zlonamerni softver PoSeidon. Ako uzmemo u obzir da je tokom letnjeg perioda broj POS transakcija povećan, kompanijama koje vrše obradu POS transakcija se preporučuje da posvetе dodatnu pažnju bezbednosti svojih informacionih sistema i pojačaju nadzor nad ovakvima transakcijama u skladu sa vlastitom procenom rizika.

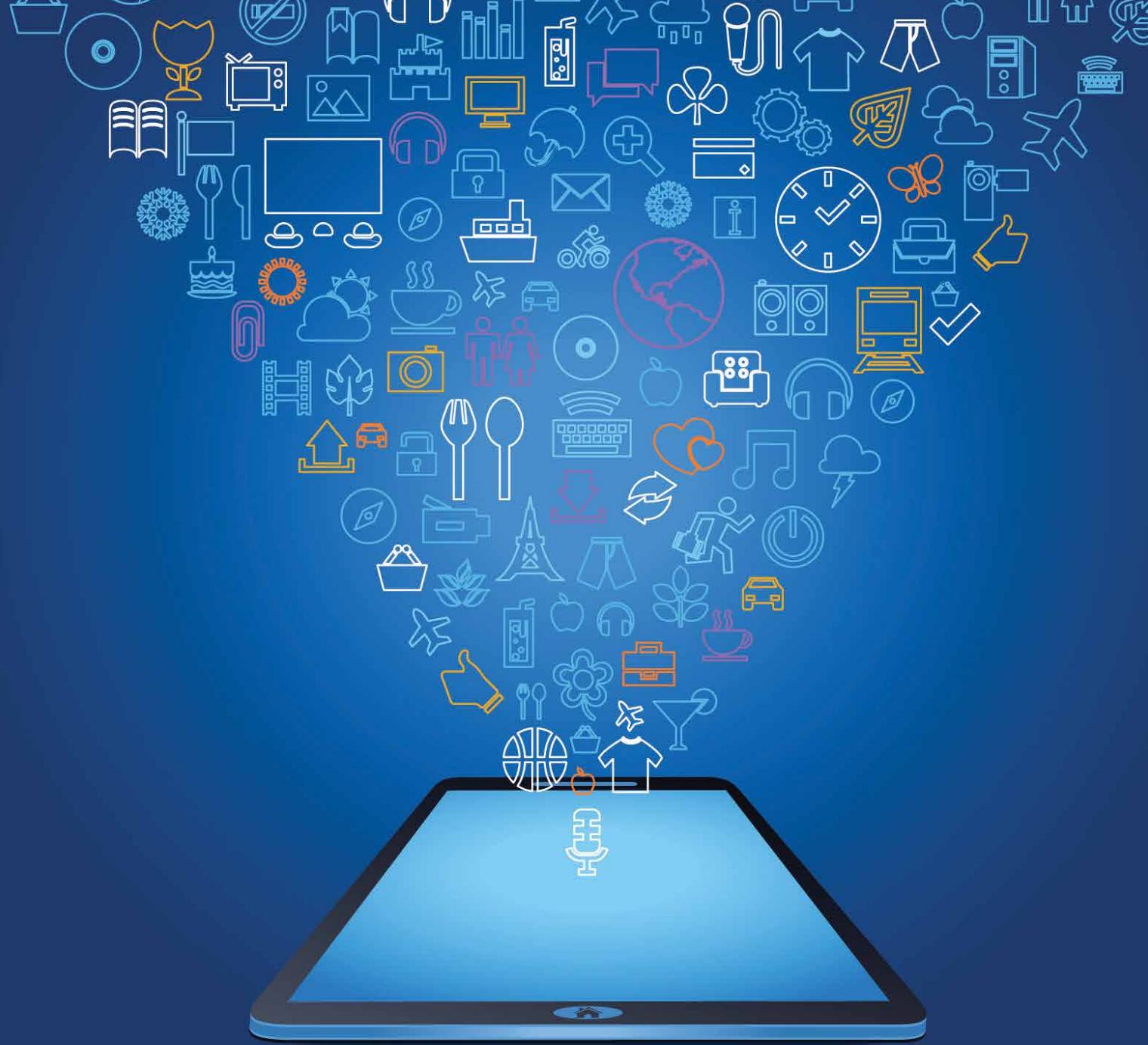
DIREKTIVA EVROPSKE UNIJE O ZAŠТИTI OD SAJBER KRIMINALA

Trenutno je aktuelan novi predlog direktive Evropske unije o zaštiti od sajber kriminala i to je nešto što će sigurno biti od značaja i za Srbiju, ako ne sada, onda u skorijoj budućnosti. Ova Direktiva predstavlja značajnu podršku Digitalnoj agendi za Evropu, čiji je cilj pružanje pomoći evropskim građanima i preduzećima da maksimalno iskoriste digitalne tehnologije. Usklađivanjem svojih poslovanja sa Direktivom, kompanije bi osigurale minimalni nivo bezbednosti digitalnih tehnologija, mreža i usluga u svim državama članicama.

Pojava sajber incidenta može značajno da oteža pružanje usluga i ugrozi rad kompanije, međutim to nije sve. Razvojem unutrašnjeg tržista EU, mnogi mrežni i informacioni sistemi funkcionišu van kompanijskih i državnih granica, pa sajber incident u jednoj zemlji može proizvesti neželjeni efekti u drugim zemljama. Zato je jedan od najvažnijih ciljeva ove Direktive da se posebno reguliše protok podataka unutar EU, ali i protok podataka koji se odvija između zemalja članica EU i onih izvan EU, što daje značaj ovoj regulativi i u Srbiji. Njome se predlaže i uvođenje obaveze za kompanije i organizacije u pogledu prijavljivanja značajnih sajber incidenta, kao i uvođenje veoma visokih kazni (do sto miliona evra), kompanijama kojima se dogode sigurnosni propusti.

*Autor je asistent menadžer
u Odeljenju za usluge u oblasti
upravljanja rizicima, PwC Srbija

STANDARDI UPRAVLJANJA INFORMACIONIM SISTEMIMA I REGULATORNI OKVIR U SRBIJI I SVETU

Ključ uspeha u upravljanju digitalnim rizicima

Današnje poslovanje je nemoguće zamisliti bez korišćenja informacionih tehnologija, koje su postale jedan od ključnih činilaca za ubrzavanje i ukupno poboljšanje poslovnih procesa u organizacijama, ali i ogroman rizik ukoliko se njima ne upravlja pravilno, što može dovesti i do prestanka poslovanja. Zato je neophodno da se uspostave standardi za upravljanje informacionim tehnologijama i sistemima unutar organizacije.

Piše: Dragan Jovičić

Za razliku od vremena kada su informacione tehnologije (IT) bile samo podrška poslovnim procesima, danas su preuzele ulogu:

- organizatora poslovnih procesa
- pružanja usluga kojima se ostvaruje profit
- lidera u razvoju poslovanja i inovacijama

S obzirom na ovakav značaj IT, jasno je da organizacija ne može da unapređuje poslovanje ako upravljanje informacionim tehnologijama nije usaglašeno sa njenom poslovnom strategijom. Naprotiv, to može izazvati ogromne posledice – materijalne gubitke, gubitak reputacije, pa čak i prestanak poslovanja organizacije. Pomenuti i drugi rizici od komplikacija u funkcionisanju IT ukazuju u kojoj meri uspešno upravljanje celokupnim poslovanjem zavisi od upravljanja rizicima u segmentu informacionih tehnologija.

Na to upozoravaju i mnogobrojni primeri iz prakse. Svake dve godine, devet od 10 organizacija se suočava sa neovlašćenim upadima u njihove sugurnosne sisteme. Svakih pet godina, jedna od pet organizacija u Evropi pretrpi značajne gubitke usled problema u funkcionisanju informacionih sistema. U više od 50% organizacija dolazi do kolapsa u sistemu elektronske pošte barem

jednom u toku godine, a više od 40% velikih kompanija suočava se sa problemom odavanja poverljivih informacija. Podaci pokazuju da, na žalost, više nisu retkost ni situacije da organizacije nakon katastrofalnih propusta u radu informacionih sistema ne mogu da nastave poslovanje, a u takvim slučajevima čak dve petine nikada ne obnove poslovanje.

REZULTATI PWC ISTRAŽIVANJA O STAVOVIMA DIREKTORA

Koliko su direktori kompanija u svetu i u Srbiji svesni navedenih prednosti, ali i rizika u korišćenju informacionih tehnologija? Prema rezultatima ankete koju je PwC sproveo krajem prošle godine među više od 1.300 direktora u 77 zemalja sveta i 39 njihovih kolega u Srbiji, vodeći ljudi u kompanijama ocenjuju da su digitalne tehnologije od strateškog značaja za njihovo poslovanje. Konkretno, u Srbiji 92% generalnih direktora posebnu važnost pridaje pretraživanju podataka i njihovoj analizi, a slede digitalna rešenja za mobilne tehnologije koja omogućavaju da se prati ponašanje potrošača, potom zaštita od sajber kriminala i primena internet inteligentnih uređaja. Sa druge strane, premda 71% direktora u Srbiji ocenjuje da je zaštita od sajber kriminala od strateške važnosti za poslovanje, svega 26% smatra

da opasnost od sajber napada i nedovoljna zaštićenost podataka predstavljaju relan rizik po njihovu kompaniju.

Istraživanje pokazuje i da 92% generalnih direktora smatra da primena digitalnih tehnologija omogućava kreiranje dodatne vrednosti za organizaciju, kao i operativnu efikasnost, saradnju unutar organizacije i inovacije. Generalni direktori u Srbiji kao posebnu prednost digitalnih tehnologija ističu njihovu ulogu u povećanju vrednosti brenda i ukupne reputacije, kao i u boljem razumevanju potreba njihovih kupaca.

Posebno ohrabruju rezultati ankete koji pokazuju da čak 89% generalnih direktora ima jasnu viziju o tome na koji način digitalne tehnologije mogu da pomognu u ostvarivanju konkurenentske prednosti, kao i kako mogu da se postignu maksimalni efekti od ulaganja u digitalne tehnologije. Zato je za buduće direktore od izuzetne važnosti da imaju viziju i da usmere pažnju na poslovnu strategiju i aktuelne trendove u sektoru u kom posluju, jer su to preduslovi za inovacije i promene u načinu poslovanja.

Podjednako je važno da se implementirani informacioni sistem što bolje iskoristi, a to je moguće samo ako se uspostave standardi za upravljanje informacionim

Tabela 1. Korišćenje mogućnosti savremenih tehnologija radi ostvarivanja konkurenentske prednosti u eri digitalnih tehnologija

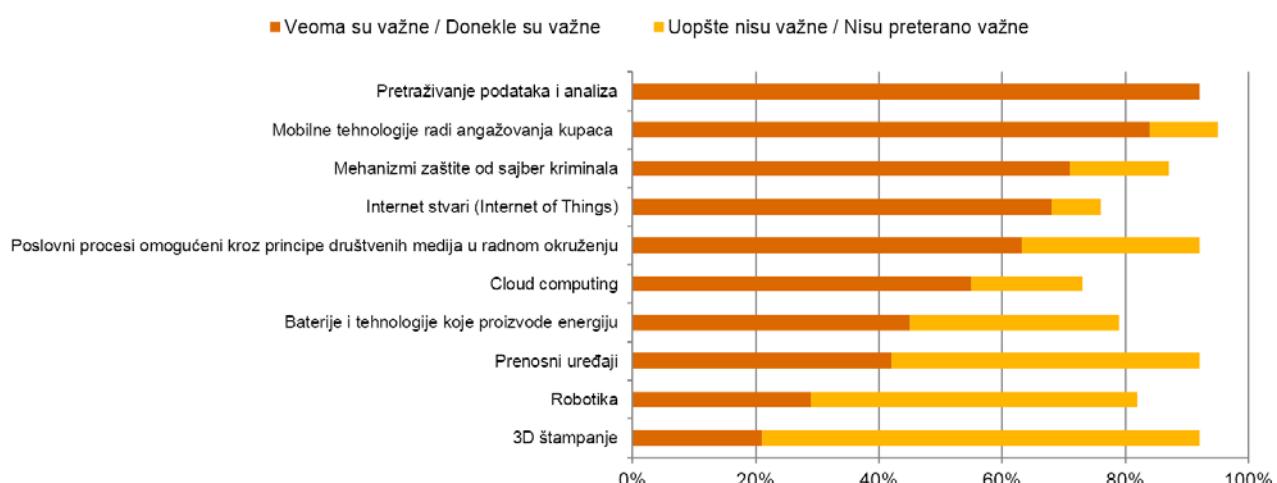
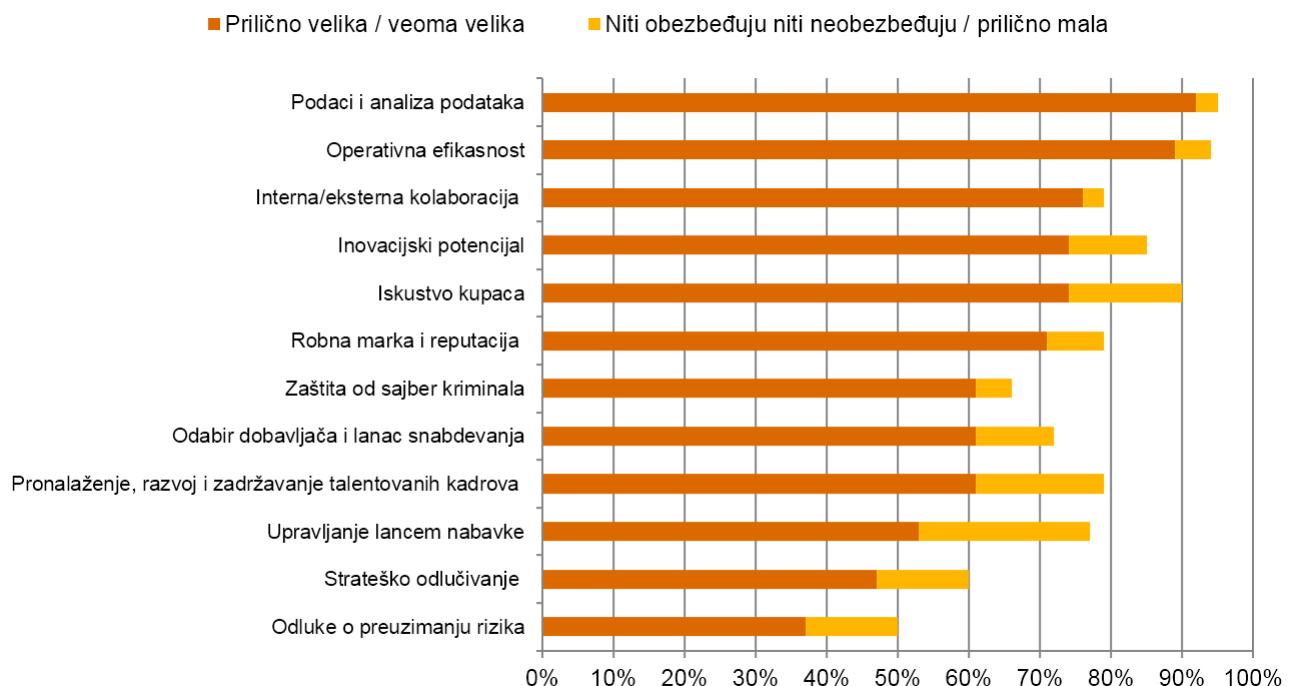

Tabela 2. U kojoj meri digitalne tehnologije obezbeđuju dodatnu vrednost vašem društву u dole navedenim oblastima?

tehnologijama i sistemima unutar organizacije.

STANDARDI UPRAVLJANJA INFORMACIONIM TEHNOLOGIJAMA I SISTEMIMA

Standardi za upravljanje informacionim sistemima predstavljaju skup disciplina korporativnog upravljanja, koje su fokusirane na sisteme informacionih tehnologija, njihove performanse i upravljanje IT rizicima. Najvažniji je svaobuhvatan standard za upravljanje informacionim sistemima CoBIT, a značajni su i sledeći standardi: ITIL, ISO 27001 i 27002 i PMBOK, kao i najbolja iskustva iz prakse. ITIL predstavlja skup koncepcija i praksi za upravljanje IT servisima, IT razvojem i IT operacijama. Svaki od standarda ima svoju primenu u organizaciji, zavisno od toga koji informacioni sistem je implementiran i na koji način se održava. Pojedini standardi imaju za cilj i da naglase da su operacije i podaci unutar organizacije sigurni i da se njima upravlja u skladu sa najboljom praksom.

COBIT je razvila neprofitna organizacija IT GovernanceInstitute, koja je osnovana 1998. godine u sklopu ISACA (InformationSystemsAuditandControl) sa ciljem da se:

- uskladi IT sa poslovanjem kompanije
 - odgovorno koriste IT resursi
 - uspostavi upravljanje IT rizicima
- COBIT je opšte primenjiv i prihvacen standard dobrih sigurnosnih i upravljačkih praksi u oblasti informacionih tehnologija koji je namenjen:
- rukovodstvu
 - korisniku IT usluga
 - revizoru
 - IT osoblju koje se bavi poslovima kontrole i sigurnosti sistema

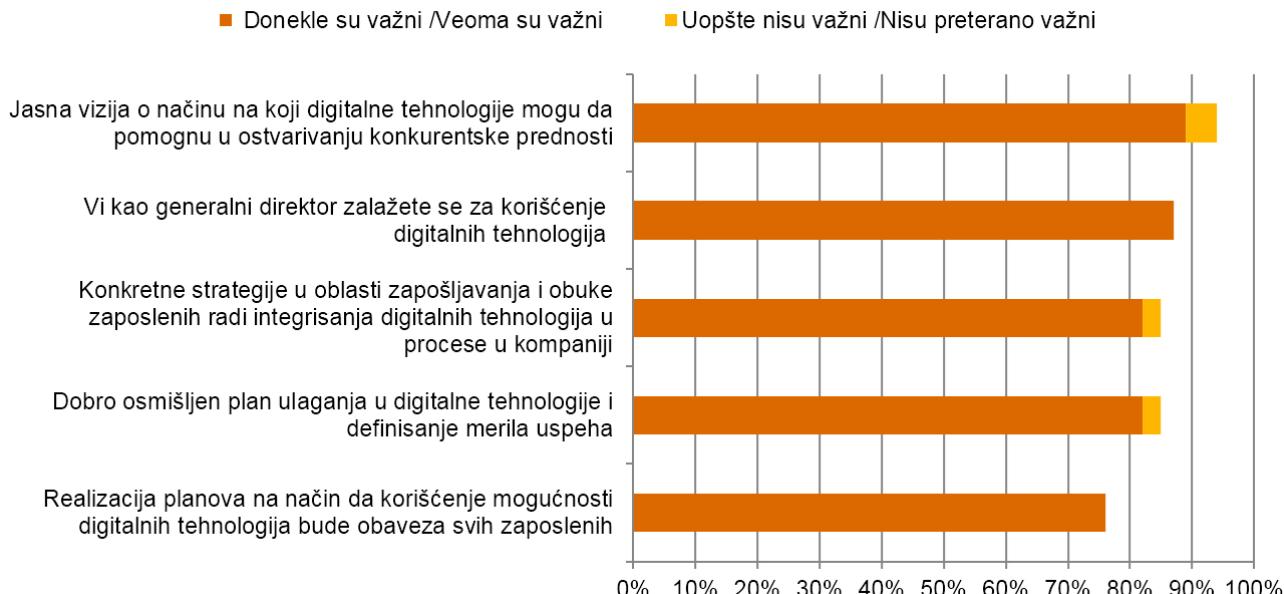
Bitno je naglasiti da se svaki od ciljeva meri pomoću različitih metrika, koje su odgovarajuće definisane.

Upravljanje informacionim tehnologijama zasniva se na nekoliko ključnih aktivnosti, počev od upravljanja portfolijom IT aktivnosti, njihovog planiranja, kreiranja, procene i upravljanja portfolijom IT investicija da bi se ostvarila

maksimalna vrednost, do upravljanja finansijama i rezultatima koje IT odeljenje generiše. Svaki od tih sistema zahteva određene veštine zaposlenih. Takođe, neophodno je da se isprati svaka promena unutar IT odeljenja, kako bi se imao uvid u njegov uticaj na poslovanje i strategiju organizacije.

Pored toga, potrebno je da se prate i istorijski podaci koji mogu da ukažu gde su se javljali problemi u funkcionisanju organizacije, ali i da se u sklopu poslovne strategije projektuju buduće primene informacionih tehnologija radi unapređenja poslovnih rezultata. Takođe, ne treba zaboraviti da mora da postoji usklađenost između ciljeva u poslovnoj i informacionoj strategiji preduzeća, polazeći od činjenice da IT predstavlja svojevrsan servis poslovnoj strani, koji treba da omogući ispunjenje poslovnih ciljeva. Zato je važno da se sinhronizacija ciljeva uspostavi na nivou upravljačkih tela, i da se usled promena u poslovanju to radi periodično.

Tabela 3. U kojoj meri su navedeni faktori važni u ostvarivanju najveće moguće koristi od ulaganja u digitalne tehnologije?

STANDARDI UPRAVLJANJA INFORMACIONIM SISTEMIMA U SRBIJI

U Srbiji, standarde za upravljanje informacionim sistemima u finansijskim institucijama od 2013. definiše Narodna banka Srbije dokumentom „Odluka o minimalnim standardima upravljanja informacionim sistemom finansijskih institucije“. Finansijske institucije

su u svom poslovanju veoma upućene na informacione tehnologije i njihovu inovativnost, ali to je, istovremeno, izvor povećanog rizika. Ukoliko dođe do problema u radu informacionih sistema, oni mogu prouzrokovati različite posledice, počev od finansijskih gubitaka, gubitka reputacije, gubitka poverljivih podataka, pa do kazni koje je propisao regulator.

Upravo iz tih razloga, Narodna banka Srbije je usvojila dokument kojim se uspostavljaju pravila za upravljanje informacionim sistemom, kako bi se obezbedili poverljivost, dostupnost i integritet podataka koji se koriste u svakodnevnim poslovnim operacijama. U dnevnom poslovanju finansijskih institucija svaki segment je izložen riziku od zloupotrebe podataka, i zato je posebno važno da se optimalno usklade ciljevi u poslovnoj i informacionoj strategiji.

U bliskoj budućnosti, a posebno u kontekstu približavanja Srbije Evropskoj uniji, biće neophodno da se standardi za upravljanje informacionim sistemima primene i u drugim poslovnim organizacijama. Podsetimo da je Evropska komisija, prilikom predstavljanja Digitalne agende, ukazala na njen značaj

kao jednog od sedam stubova Strategije Evropa 2020, koja postavlja ciljeve za rast EU do 2020. godine. Digitalna agenda sugerira da se bolje iskoriste potencijali informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) u cilju podsticanja inovacija, ekonomskog rasta i napretka. Cilj je da se uspostavi jedinstveno digitalno tržište, uključujući i interoperabilnost između uređaja, aplikacija, baza podataka, usluga i mreža. Jeden od ciljeva je i da se ojača poverenje u online poslovanje i poveća bezbednost kroz borbu protiv sajber kriminala i unapređenje sigurnosti ličnih podataka. Kao ključ uspeha, digitalna agenda identificira uspostavljanje poboljšanih standarda upravljanja.

Bitno je naglasiti da u same procese moraju da se uključe i viši slojevi upravljanja u organizaciji, koji će vršiti kontrolu usklađenosti informacionih tehnologija i poslovanja. Trendovi pokazuju da organizacije koje su u tome uspele, postižu bolje rezultate od konkurenčije. Te organizacije korisnici prepoznaju kao lidera u inovacijama, koji brže komuniciraju sa korisnicima i brže reaguju na rizike koji se javljaju u poslovanju.

*Autor je asistent menadžer u Odeljenju za pružanje usluga u oblasti upravljanja rizicima, PwC Srbija

PwC Akademija

PwC Akademija je obrazovni deo globalne mreže PwC u Srbiji

PwC Akademija je obrazovni deo globalne mreže PwC u Srbiji. PwC Akademiju čine iskusni stručnjaci koji polaznicima prenose iskustva i znanja koja i sami redovno koriste u svakodnevnoj praksi. Nudimo različite programe obuke za sticanje znanja i veština potrebnih u savremenom poslovanju. Ponuda obuka je koncipirana na osnovu iskustava naših eksperata i globalne organizacije PwC.

Programi obuke se oblikuju u skladu sa potrebama savremenog poslovanja i zahtevima klijenata. PwC Akademija u Srbiji postoji od 2007. godine i deo je rastuće mreže PwC Akademija koje u ovom trenutku postoje u više od 30 zemalja Evrope. Kroz mrežu PwC Akademija stalno razmenjujemo i praktično primenjujemo znanja, iskustva i različite metode rada.

Obuke

Program obuka podeljen je u 4 grupe:

- *Stručna znanja i veštine (znanja u oblasti finansijskih i računovodstvenih, porezne i upravljanja projektima)*
- *Veštine lične efikasnosti (menadžment veštine i tzv. „soft skills“)*
- *Međunarodno priznate profesionalne kvalifikacije (ACCA, DipIFR, CIPD, PMP, CIA)*
- *Posebni edukativni programi (Mini MBA, programi obuke kreirani prema zahtevima klijenata)*

Program obuka organizovan je u vidu:

- Otvorenih seminara kojima mogu prisustrovati svi zainteresovani
- Internih obuka (korporativnih ili „in house“) prilagođenih potrebama klijenata

PwC – Globalni lider u pružanju konsultantskih usluga

PwC je globalni lider u oblasti konsultantskih usluga. Zapošljavamo 195.000 konsultanata i ostvarujemo godišnji prihod od 34 milijarde američkih dolara.

Mreža PwC preduzeća omogućava klijentima širom sveta da koriste naša stručna znanja, iskustvo i potencijale. Preduzeća u sastavu PwC mreže orijentisana su ka timskom radu kako bi svuda u svetu pružala usluge jednako visokog kvaliteta.

PwC nudi čitav spektar usluga, kao što su usluge poslovnog i poreskog savetovanja i usluge revizije, i to kompanijama u zemlji i inostranstvu i javnim preduzećima.

Naši klijenti su brojni, počev od malih lokalnih preduzeća, vladinih i nevladinih organizacija i internacionalnih kompanija koje se po profitu ubrajaju u 500 najvećih preduzeća u svetu prema istraživanju stručnog časopisa *Fortune*.

PwC u svetu

Zapošjava: **195.000** stručnjaka

Ostvaruje prihod: **34** milijarde dolara

Posluje u: **157** zemalja

PwC u Srbiji

PwC u Srbiji zapošljava 130 stručnjaka koji brzo i efikasno izlaze u susret potrebama klijenata. Naši klijenti dobro poznaju prednosti saradnje sa domaćim stručnjacima upoznatim sa poslovnim prilikama u Srbiji i stranim ekspertima koji poseduju znanja i iskustva stečena u svetu.

PwC pruža usluge:

- Revizije
- Poslovnog savetovanja
- Poreskog i pravnog savetovanja
- Savetovanja u oblasti ljudskih resursa
- Savetovanja pri zaključivanju ugovora
- Usluge finansijske istrage i analize sporova (forenzičke usluge)

PwC Akademija

PwC Akademija je deo svetske mreže PwC akademija što garantuje najviše standarde u radu i stalnu razmenu znanja i iskustava sa celim svetom. Takođe, Akademija je deo kompanije PwC specijalizovan za pružanje usluga profesionalne edukacije i treninga.

Za više informacija o PwC Akademiji posetite www.pwcacademy.rs